CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL VERICA TRSTENJAK din 16 decembrie 2010[1]

Cuprins

I — Cadrul juridic ..... I - 4737

II — Situația de fapt și procedura administrativă ..... I - 4739

A — Reglementarea reducerilor contribuțiilor sociale ..... I - 4739

B — Procedura în fața Comisiei ..... I - 4740

C — Decizia atacată ..... I - 4741

III — Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată ..... I - 4743

A — Procedura în fața Tribunalului ..... I - 4743

B — Hotărârea atacată ..... I - 4743

IV — Procedura în fața Curții ..... I - 4744

V — Cu privire la recursul incident al Comisiei ..... I - 4746

A — Cu privire la litispendență ..... I - 4746

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4746

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4747

3. Apreciere juridică ..... I - 4748

a) Cu privire la necesitatea examinării admisibilității acțiunii formulate de Comitato ..... I - 4748

b) Cu privire la eliminarea litispendenței în cazul renunțării la acțiunea anterioară ..... I - 4749

1 — Limba originală: germana; limba de procedură: italiana.

c) Cu privire la identitatea motivelor ..... I - 4750

d) Concluzie ..... I - 4751

B — Cu privire la interesul individual al reclamanților ..... I - 4752

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4752

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4752

3. Apreciere juridică ..... I - 4754

a) Cu privire la jurisprudența Curții ..... I - 4754

b) Cu privire la obiecțiile Comisiei ..... I - 4755

i) Cu privire la legătura cu obligația de restituire ..... I - 4755

ii) Cu privire la determinarea suficientă ..... I - 4757

iii) Cu privire la dispariția interesului de a exercita acțiunea .. I- 4757

iv) Cu privire la efectele nedorite ..... I -4758

v) Cu privire la caracterul contradictoriu al concluziilor ..... I - 4759

c) Concluzie ..... I - 4760

C — Cu privire la calitatea procesuală activă a Comitato ..... I - 4760

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4760

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4761

3. Apreciere juridică ..... I - 4761

D — Cu privire la interesul de a exercita acțiunea ..... I - 4763

E — Concluzie ..... I - 4763

VI — Cu privire la recursurile formulate de Italgas, de Hotel Cipriani și de Comitato ..... I - 4763

A — Cu privire la caracterul compensatoriu al reducerilor contribuțiilor sociale ... I - 4764

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4764

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4765

3. Apreciere juridică ..... I - 4766

a) Cu privire la interpretarea noțiunii de tratament favorabil ..... I - 4766

b) Cu privire la eroarea de motivare ..... I - 4767

c) Cu privire la criteriul operatorului privat ..... I - 4768

d) Concluzie ..... I - 4768

B — Cu privire la examinarea condiției privind denaturarea concurenței și afectarea schimburilor comerciale interstatale ..... I - 4769

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4769

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4771

3. Apreciere juridică ..... I - 4774

a) Cu privire la evaluarea schemei privind reducerile contribuțiilor sociale ..... I - 4775

i) Cu privire la criteriul de evaluare și la sarcina probei ..... I - 4775

— Cu privire la criteriul de evaluare ..... I - 4775

— Cu privire la sarcina probei ..... I - 4776

— Concluzie intermediară ..... I - 4777

ii) Cu privire la aplicarea criteriului de evaluare ..... I - 4777

— Cu privire la proba privind denaturarea concurenței și afectarea schimburilor comerciale interstatale ..... I - 4777

— Cu privire la necesitatea examinării tuturor cazurilor individuale ..... I - 4778

— Cu privire la necesitatea examinării situației individuale a Italgas și a Hotel Cipriani ..... I - 4779

— Cu privire la necesitatea examinării anumitor sectoare economice ..... I - 4779

— Cu privire la principiul nediscriminării ..... I - 4780

— Cu privire la denaturarea elementelor de probă ..... I - 4780

iii) Concluzie intermediară ..... I - 4781

b) Cu privire la ordinul de recuperare ..... I - 4781

i) Cu privire la erorile de drept din motivarea Tribunalului .. I - 4781

— Cu privire la motivarea Tribunalului ..... I - 4781

— Cu privire la caracterul greșit din punct de vedere juridic al acestei interpretări ..... I - 4782

— Concluzie intermediară ..... I - 4783

ii) Înlocuirea motivării ..... I - 4783

— Cu privire la conținutul ordinului de recuperare ..... I - 4784

— Cu privire la compatibilitatea unei astfel de abordări cu articolul 87 CE și cu sistemul de control al ajutoarelor ..... I - 4784

iii) Concluzie intermediară ..... I - 4787

c) Concluzie ..... I - 4787

C — Cu privire la serviciile de interes economic general ..... I - 4788

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4788

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4788

3. Apreciere juridică ..... I - 4788

D — Cu privire la aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE ..... I - 4789

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4789

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4790

3. Apreciere juridică ..... I - 4790

E — Cu privire la aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE ..... I - 4791

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4791

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4792

3. Apreciere juridică ..... I - 4792

F — Cu privire la aplicarea articolului 15 din Regulamentul nr. 659/1999 ..... I - 4794

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4794

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4795

3. Apreciere juridică ..... I - 4796

G — Cu privire la aplicarea articolului 14 din Regulamentul nr. 659/1999 ..... I - 4797

1. Motivarea hotărârii atacate ..... I - 4797

2. Principalele argumente ale părților ..... I - 4797

3. Apreciere juridică ..... I - 4798

VII — Rezumat ..... I - 4798

VIII — Concluzie ..... I - 4799

1. Prezentele recursuri se referă la Hotărârea Tribunalului din 28 noiembrie 2008, Hotel Cipriani/Comisia [2], pronunțată în cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00 (denumită în continuare „hotărârea atacată"). În această hotărâre, Tribunalul a considerat admisibile, însă a respins ca nefondate acțiunile care fuseseră formulate în aceste cauze împotriva Deciziei 2000/394/CE a Comisiei din 25 noiembrie 1999 privind măsurile aplicate de Italia în temeiul Legii nr. 30/1997 și al Legii nr. 206/1995 sub formă de reduceri și scutiri de la plata contribuțiilor sociale în favoarea întreprinderilor stabilite pe teritoriul Veneției și al Chioggiei [3] (denumită în continuare „decizia atacată").

2. Toate părțile implicate în recurs solicită anularea hotărârii atacate. Comisia consideră că Tribunalul ar fi trebuit să respingă deja ca inadmisibile acțiunile formulate în cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00. Celelalte părți în proces consideră că Tribunalul ar fi trebuit să admită aceste acțiuni și ar fi trebuit să anuleze decizia atacată.

2 — Rep., p. II-3269.

3 — JO L 150, p. 50.

I — Cadrul juridic [4]

3. Articolul 87 alineatele (1) și (3) CE prevede:

„(1) Cu excepția derogărilor prevăzute de prezentul tratat, sunt incompatibile cu piața comună ajutoarele acordate de state sau prin intermediul resurselor de stat, sub orice formă, care denaturează sau amenință să denatureze concurența prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producerii anumitor bunuri, în măsura în care acestea afectează schimburile comerciale dintre statele membre.

[…]

(3) Pot fi considerate compatibile cu piața comună:

[…]

(c) ajutoarele destinate să faciliteze dezvoltarea anumitor activități sau a anumitor regiuni economice, în cazul în care acestea nu modifică în mod nefavorabil condițiile schimburilor comerciale într-o măsură care contravine interesului comun;

4 — Întemeindu-ne pe termenii utilizați în TUE și TFUE, vom utiliza expresia „drept al Uniunii" pentru a desemna atât dreptul comunitar, cât și dreptul Uniunii. Diferitele dispoziții de drept primar citate sunt cele care erau aplicabile *ratione temporis*.

(d) ajutoarele destinate să promoveze cultura și conservarea patrimoniului, în cazul în care acestea nu modifică în mod nefavorabil condițiile schimburilor comerciale și de concurență în Comunitate într-o măsură care contravine interesului comun;

[…]”

4. Articolul 88 alineatul (2) CE prevede:

„În cazul în care, după ce părților în cauză li s-a solicitat să-și prezinte observațiile, Comisia constată că ajutorul acordat de un stat sau prin intermediul resurselor de stat nu este compatibil cu piața comună în conformitate cu articolul 87 sau că acest ajutor este utilizat în mod abuziv, aceasta hotărăște desființarea sau modificarea ajutorului de către statul în cauză în termenul stabilit de Comisie.

În cazul în care statul în cauză nu se conformează deciziei în termenul stabilit, Comisia sau orice alt stat interesat poate sesiza direct Curtea de Justiție, prin derogare de la articolele 226 și 227.”

5. Articolele 13, 14 și 15 din Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului 93 din Tratatul CE [5] prevăd:

„*Articolul 13*

Deciziile Comisiei

(1) În urma examinării posibilului ajutor ilegal, se adoptă o decizie în temeiul articolului 4 alineatul (2), (3) sau (4). În cazul deciziilor de a deschide o procedură oficială de investigare, procedura se încheie printr-o decizie în temeiul articolului 7. În cazul în care un stat membru nu respectă un ordin de furnizare a informațiilor, decizia se adoptă pe baza informațiilor disponibile.

[…]

Articolul 14

Recuperarea ajutorului

(1) Atunci când adoptă decizii negative în cazuri de ajutor ilegal, Comisia decide ca statul membru în cauză să ia toate măsurile necesare pentru recuperarea ajutorului de la beneficiar (denumită în continuare «decizie

5 — JO L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41.

de recuperare»). Comisia nu solicită recuperarea ajutorului în cazul în care aceasta ar contraveni unui principiu general de drept comunitar.

[…]

(3) Fără a aduce atingere unui ordin emis de Curtea de Justiție a Comunităților Europene în temeiul articolului 185 din tratat, recuperarea se efectuează fără întârziere și în conformitate cu procedurile legislației naționale a statului membru în cauză, cu condiția ca acestea să permită executarea imediată și efectivă a deciziei Comisiei. În acest scop și în eventualitatea unei proceduri derulate în fața instanțelor naționale, statele membre în cauză parcurg toate etapele necesare permise de legislațiile naționale respective, inclusiv măsuri provizorii, fără a aduce atingere dreptului comunitar.

Articolul 15

Termen de prescripție

(1) Prerogativele Comisiei de recuperare a ajutorului sunt supuse unui termen de prescripție de 10 ani.

(2) Termenul de prescripție începe să curgă din ziua în care ajutorul ilegal este acordat beneficiarului fie ca ajutor individual, fie ca ajutor în cadrul unei scheme de ajutor. Orice măsură adoptată de către Comisie sau, la solicitarea acesteia, de către un stat membru, cu privire la ajutorul ilegal întrerupe termenul de prescripție. După fiecare întrerupere, începe să curgă un nou termen de prescripție. Termenul de prescripție se suspendă atâta timp cât decizia Comisiei face obiectul unei proceduri în curs de desfășurare în fața Curții de Justiție a Comunităților Europene.

(3) Orice ajutor pentru care termenul de prescripție a expirat este considerat ajutor existent."

II — Situația de fapt și procedura administrativă

A — *Reglementarea reducerilor contribuțiilor sociale*

6. Decretul ministerial italian din 5 august 1994 a definit criteriile de acordare a scutirilor, respectiv a reducerilor de la plata contribuțiilor sociale pentru perioada 1994-1996 în conformitate cu articolul 59 din Decretul Președintelui republicii din 6 martie 1978 privind introducerea unei norme speciale de scutire a contribuțiilor sociale, respectiv de reducere a contribuțiilor sociale, datorate de angajatori către Istituto Nazionale de la Previdenza Sociale (denumit în continuare

„INPS") în Mezzogiorno. Articolul 1 din acest decret ministerial a introdus o reducere generală a contribuțiilor sociale datorate de angajatori. Articolul 2 din acest decret ministerial prevedea scutirea de la plata contribuțiilor sociale pentru locurile de muncă nou-create în întreprinderi, pentru o perioadă de un an de la data angajării unui șomer.

7. După notificarea acestui decret ministerial, prin Decizia 95/455/CE din 1 martie 1995 privind dispozițiile în materia reducerii, în Mezzogiorno, a contribuțiilor sociale care grevează întreprinderile și suportarea de către fisc a unora dintre aceste contribuții [6], Comisia a declarat reducerile și scutirile de la plata contribuțiilor sociale ca fiind compatibilă cu piața comună, sub rezerva respectării unui număr de condiții.

8. Prin Legea italiană nr. 206/1995, schema de ajutor prevăzută de decretul ministerial pentru anii 1995 și 1996 a fost extins asupra întreprinderilor stabilite pe teritoriul Veneției și al Chioggiei. Legea italiană nr. 30/1997 a prelungit perioada de valabilitate a acestei scheme până în anul 1997.

9. Reducerile contribuțiilor sociale acordate în temeiul articolului 1 din decretul ministerial întreprinderilor stabilite în orașele Veneția și Chioggia se ridicau în medie la 37,7 milioane de euro [7] pe an, împărțite la 1 645 de întreprinderi, iar scutirile de la plata contribuțiilor sociale acordate în temeiul articolului 2 din decretul ministerial se ridicau la 292 831 de euro pe an [8], împărțite la 165 de întreprinderi.

B — *Procedura în fața Comisiei*

10. După ce autoritățile italiene comunicaseră Comisiei Legea nr. 30/1997 prin scrisoarea din 10 iunie 1997, în conformitate cu dispozițiile Deciziei 95/455 [9], prin scrisoarea din 1 iulie 1997, care a fost urmată de scrisoarea de atenționare din 28 august 1997, Comisia a solicitat informații suplimentare privind extinderea domeniului de aplicare al reducerilor contribuțiilor sociale și al scutirilor de la plata contribuțiilor sociale în favoarea întreprinderilor stabilite în Veneția și în Chioggia (denumite în continuare „reduceri ale contribuțiilor sociale").

11. La 1 decembrie 1997, autoritățile italiene au suspendat schema în discuție privind reducerile contribuțiilor sociale.

12. Deoarece nu a primit niciun răspuns, Comisia, prin scrisoarea din 17 decembrie 1997, a comunicat Republicii Italiene decizia sa de a deschide procedura oficială de investigare în temeiul articolului 88 alineatul (2) primul paragraf CE cu privire la aceste reduceri ale contribuțiilor sociale. Decizia de deschidere a

6 — JO L 265, p. 23.
7 — 73 de miliarde de lire italiene.
8 — 567 de milioane de lire italiene.
9 — A se vedea mai sus punctul 7.

procedurii a fost publicată în Jurnalul Oficial din 18 februarie 1998.

13. Prin scrisoarea din 17 martie 1998, Comitato „Venezia vuole vivere” (denumit în continuare „Comitato”) a formulat observații și a depus un raport la care era anexată o analiză efectuată de Consorzio per la ricerca e la formazione (denumit în continuare „COSES”) în martie 1998, care aborda dificultățile cu care se confruntau întreprinderile stabilite pe teritoriul lagunei în comparație cu întreprinderile stabilite pe continent.

14. Prin scrisoarea din 18 mai 1998, și orașul Veneția a formulat observații la care era anexată o primă analiză efectuată de COSES în februarie 1998 pe aceeași temă. În observațiile sale, orașul Veneția a atras atenția că printre beneficiarii ajutoarelor se află întreprinderi municipale însărcinate cu prestarea unui serviciu de interes economic general și cărora li se aplică dispozițiile articolului 86 alineatul (2) CE. Toate aceste observații au fost transmise Republicii Italiene.

15. Autoritățile italiene au formulat observații prin scrisoarea din 23 ianuarie 1999. În această scrisoare, autoritățile italiene au susținut că întreprinderile din sectoarele economice ale construcțiilor, comerțului, industriei hoteliere și serviciilor de interes economic general nu ar fi putut participa la schimburile comerciale. Prin scrisoarea din 10 iunie 1999, autoritățile italiene au comunicat Comisiei că sunt de acord cu observațiilor transmise de orașul Veneția.

16. Prin decizia din 23 iunie 1999, Comisia a solicitat Republicii Italiene să îi transmită toate documentele și informațiile necesare pentru a putea stabili cu exactitate rolul întreprinderilor municipale și pentru a putea verifica compatibilitatea măsurilor în discuție de reducere a contribuțiilor sociale cu piața comună. Autoritățile italiene au răspuns prin scrisoarea din 27 iulie 1999.

17. La 12 octombrie 1999, a avut loc la Bruxelles o întâlnire a autorităților italiene cu reprezentanții Comisiei.

C — *Decizia atacată*

„18. În conformitate cu articolul 1 primul paragraf din decizia atacată și fără a aduce atingere dispozițiilor articolelor 3 și 4 din aceasta, sunt compatibile cu piața comună ajutoarele acordate de Italia întreprinderilor stabilite pe teritoriul orașelor Veneția și Chioggia sub forma unei scutiri, respectiv reduceri, a contribuțiilor sociale în temeiul Legilor nr. 30/1997 și nr. 206/1995, care fac trimitere la articolul 2 din Decretul ministerial din

5 august 1994, dacă acestea au fost acordate următoarelor tipuri de întreprinderi:

a) IMM-urilor în sensul cadrului comunitar pentru ajutoarele de stat acordate întreprinderilor mici și mijlocii;

b) întreprinderilor care nu corespund acestei definiții, dar care sunt situate într-o zonă eligibilă pentru ajutor în conformitate cu articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE;

c) ”oricărei alte întreprinderi care angajează categorii de lucrători cu dificultăți deosebite de integrare sau reintegrare în activitatea profesională în sensul Liniilor directoare comunitare aplicabile ajutoarelor pentru ocuparea forței de muncă.

19. Comisia a stabilit la articolul 1 al doilea paragraf din decizia atacată că totuși ajutoarele nu sunt compatibile cu piața comună dacă acestea se acordă întreprinderilor care nu sunt IMM-uri și care sunt situate în afara zonelor eligibile pentru ajutor în conformitate cu articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE.

20. În conformitate cu articolul 2 din decizia atacată și fără a aduce atingere dispozițiilor articolelor 3 și 4 din aceasta, sunt incompatibile cu piața comună ajutoarele acordate de Italia sub forma unei reduceri a contribuțiilor sociale în temeiul articolului 1 din Decretul ministerial din 5 august 1994.

21. Potrivit articolului 3 din decizia atacată, ajutoarele acordate de Italia în favoarea întreprinderilor ASPIV și Consorzio Venezia Nuova sunt compatibile cu piața comună în temeiul dispoziției derogatorii prevăzute la articolul 86 alineatul (2) CE, respectiv al dispoziției derogatorii prevăzute la articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE.

22. În conformitate cu articolul 4 din decizia atacată, măsurile puse în aplicare de Italia în favoarea întreprinderilor ACTV, Panfido SpA și AMAV nu constituie ajutoare în sensul articolului 87 CE.

23. În conformitate cu articolul 5 alineatul (1) din decizia atacată, Italia ia toate măsurile necesare pentru a recupera ajutoarele care nu sunt compatibile cu piața comună în conformitate cu articolul 1 alineatul (2) și cu articolul 2 și care au fost acordate ilegal beneficiarilor. Articolul 5 alineatul (2) prima teză din decizia atacată dispune ca rambursarea să se efectueze conform procedurii stabilite de legislația internă.

III — Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

A — *Procedura în fața Tribunalului*

24. Pe lângă acțiunile care au stat la baza recursurilor, împotriva deciziei atacate au fost formulate în termen alte 56 de acțiuni în fața Tribunalului.

25. În cadrul măsurilor de organizare a procedurii, Tribunalul a stabilit dacă, în temeiul articolului 5 din decizia atacată, autoritățile italiene s-au simțit obligate față de fiecare reclamant să recupereze reducerile contribuțiilor sociale. Având în vedere că autoritățile italiene au negat acest lucru, prin Ordonanțele din 10 martie 2005, Tribunalul a declarat acțiunile inadmisibile din lipsa interesului de a exercita acțiunea [10]. Printre acestea se număra și acțiunea coreclamantei părții Comitato în cauza T-274/00, Verde Sport. Ulterior, Comitato și-a retras acțiunea în cauza T-274/00 [11].

26. În continuare, Tribunalul, cu acordul reclamanților și al celorlalte părți implicate în proces a stabilit cauzele T-221/00, T-254/00, T-270/00 și T-277/00 drept cauze-pilot [12]. În măsura în care celelalte acțiuni nu fuseseră respinse ca inadmisibile, Tribunalul a suspendat aceste proceduri.

B — *Hotărârea atacată*

27. În hotărârea atacată, Tribunalul a stabilit că acțiunile formulate în cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00 erau admisibile. În acest context, acesta a respins în special motivele referitoare la admisibilitatea acțiunii invocate de Comisie, pe care aceasta din urmă le întemeiase pe litispendența anterioară a acțiunilor formulate de Comitato, precum și pe lipsa calității procesuale active a reclamanților. Cu toate acestea, Tribunalul a respins acțiunile ca nefondate. În acest context, Tribunalul a considerat în special că, în speță, Comisia nu încălcase articolul 87 alineatul (1) CE, articolul 86 alineatul (2) CE, articolul 87 alineatul (3) literele (b), (c), (d) și (e) CE, nici articolele 14 și 15 din Regulamentul nr. 659/1999 și nici principiul egalității de tratament și obligația de motivare.

10 — A se vedea Ordonanțele Tribunalului din 10 martie 2005, Gruppo ormeggiatori del porto di Venezia și alții/Comisia (T-228/00, T-229/00, T-242/00, T-243/00, T-245/00-T-248/00, T-250/00, T-252/00, T-256/00-T-259/00, T-265/00, T-267/00, T-268/00, T-271/00, T-274/00-T-276/00, T-281/00, T-287/00 și T-296/00, Rec., p. II-787) și Confartigianato Venezia și alții/Comisia (T-266/00), Baglioni Hotels și Sagar/Comisia (T-269/00), Unindustria și alții/Comisia (T-273/00) și Principessa/Comisia (T-288/00). În aceste ordonanțe, unele acțiuni au fost respinse ca inadmisibile și din motive de litispendență.

11 — Ordonanța Tribunalului din 12 septembrie 2005, Comitato „Venezia vuole vivere” (T-274/00).

12 — Acțiunea în cauza T-221/00 a fost respinsă, Ordonanța Tribunalului din 14 octombrie 2008, Casino municipale di Venezia/Comisia (T-221/00).

IV — Procedura în fața Curții

28. Prin memoriul din 11 februarie 2009, primit la grefa Curții la 18 februarie 2009, Comitato a introdus recurs împotriva hotărârii atacate. Comitato solicită:

— admiterea recursului;

— în consecință, anularea hotărârii atacate și a deciziei atacate; cu titlu subsidiar, anularea articolului 5 din decizia atacată, în măsura în care aceasta prevede obligația de recuperare a cuantumului reducerilor contribuțiilor sociale și dispune plata unor dobânzi de la data la care aceste sume au fost puse la dispoziția beneficiarilor până la data la care acestea ar fi restituite efectiv;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată aferente procedurilor în prima și în a doua instanță.

29. Acest recurs a fost înregistrat sub numărul C-71/09 P.

30. Prin memoriul din 10 februarie 2009, primit la grefa Curții la 18 februarie 2009, Hotel Cipriani Srl (denumit în continuare „Hotel Cipriani") a introdus recurs împotriva hotărârii atacate. Acesta solicită:

— anularea hotărârii atacate;

— admiterea concluziilor formulate în procedura în primă instanță, în special

— anularea deciziei atacate;

— cu titlu subsidiar, anularea articolului 5 din decizia atacată în măsura în care dispoziția de recuperare prevăzută la acest articol cuprinde și ajutoarele care cad sub incidența principiului *de minimis* și/sau anularea articolului 5, în măsura în care acesta prevede aplicarea unor dobânzi mai mari decât cele plătite de întreprindere pentru propriile datorii.

31. Acest recurs a fost înregistrat sub numărul C-73/09 P.

32. Prin memoriul din 16 februarie 2009, primit la grefa Curții la 24 februarie 2009, Società Italiana per il gas SpA (Italgas) (denumită în continuare „Italgas") a introdus recurs împotriva hotărârii atacate. Aceasta solicită:

— anularea hotărârii atacate;

— anularea articolelor 1 și 2 din decizia atacată, în măsura în care prin acestea se declară incompatibile cu piața comună reducerile contribuțiilor sociale acordate de Italia, precum și anularea articolului 5 din decizia atacată sau, în subsidiar, trimiterea cauzei spre rejudecare la

Tribunal în conformitate cu articolul 61 din Statutul Curții de Justiție;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată aferente procedurilor în prima și în a doua instanță.

33. Acest recurs a fost înregistrat sub numărul C-76/09 P.

34. Și Coopservice, coreclamantă a Comitato în cauza T-277/00, a introdus recurs împotriva hotărârii atacate. Acesta fost însă respins, fiind considerat tardiv. Ulterior, prin memoriul din 1 iulie 2009, primit la grefa Curții la 14 iulie 2009, Coopservice a formulat observații cu privire la recursurile formulate de Comitato, de Hotel Cipriani și de Italgas.

35. Prin memoriul din 16 iulie 2009, primit la grefa Curții la 23 iulie 2009, Republica Italiană a formulat observații cu privire la recursurile formulate de Comitato, de Hotel Cipriani și de Italgas. În observațiile respective, aceasta propune admiterea cererilor formulate de recurenți și anularea hotărârii atacate și, în consecință, anularea deciziei atacate.

36. Prin memoriul din 10 iulie 2009, primit la grefa Curții la 22 iulie 2009, Comisia a răspuns la recursurile formulate în cauzele C-71/09 P, C-73/09 P și C-76/09 P și a formulat un recurs incident. Aceasta solicită:

— anularea părții din hotărârea atacată în care Tribunalul declară acțiunile admisibile;

— admiterea concluziilor principale formulate de Comisie în procedura în fața Tribunalului;

— cu titlu subsidiar, respingerea recursurilor, dacă este cazul, și înlocuirea motivării hotărârii atacate;

— în orice caz, obligarea recurenților la plata cheltuielilor de judecată aferente prezentei proceduri și procedurii în primă instanță.

37. Prin memoriul din 28 septembrie 2009, primit la grefa Curții la 6 octombrie 2009, Comitato a răspuns la recursul incident formulat de Comisie. Acesta solicită:

— respingerea recursului incident formulat de Comisie.

38. Prin memoriul din 9 octombrie 2009, primit la grefa Curții la 12 octombrie 2009, Italgas a răspuns la recursul incident formulat de Comisie. Aceasta solicită:

— respingerea ca vădit nefondat a recursului incident formulat de Comisie, prin adoptarea unei ordonanțe;

— în subsidiar, respingerea recursului incident formulat de Comisie în parte ca inoperant și în rest ca nefondat sau în totalitate ca nefondat;

— în orice caz, obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată suplimentare aferente recursului incident.

39. Prin Ordonanța din 8 aprilie 2009, cauzele C-71/09 P, C-73/09 P și C-76/09 P au fost conexate pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

40. La 16 septembrie 2010, a avut loc o ședință la care au participat reprezentanții Comitato, ai Hotel Cipriani și ai Coopservice, ai Italgas, ai Republicii Italiene și ai Comisiei; aceștia și-au completat declarațiile și au răspuns la întrebări.

V — Cu privire la recursul incident al Comisiei

41. Prin recursul incident formulat, Comisia contestă decizia Tribunalului prin care au fost declarate admisibile acțiunile în cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00. În acest context, Comisia susține mai întâi că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept întrucât a respins motivele referitoare la admisibilitatea acțiunii, pe care aceasta le-ar fi invocat în procedura în fața Tribunalului și care ar fi fost întemeiate pe litispendență (A), pe lipsa calității procesuale active a tuturor reclamanților (B) și pe lipsa calității procesuale active a Comitato (C). De asemenea, aceasta susține că Tribunalul nu ar fi verificat suficient interesul reclamanților de a exercita acțiunea sau că ar fi presupus în mod greșit existența interesului (D).

A — *Cu privire la litispendență*

1. Motivarea hotărârii atacate

42. Prin intermediul primului motiv, Comisia critică punctele 43-46 din hotărârea atacată. În cadrul acestor puncte, Tribunalul a respins critica Comisiei conform căreia acțiunea formulată de Comitato în cauza T-277/00 ar fi inadmisibilă din cauza litispendenței anterioare a acțiunilor formulate de acesta în cauzele T-231/00 și T-274/00. În acest context, Tribunalul a hotărât mai întâi că nu există litispendență în ceea ce privește acțiunea

formulată în cauza T-274/00, întrucât Comitato și-a retras acțiunea introdusă în cauza T-274/00 [13]. În plus, Tribunalul nu ar fi obligat să verifice admisibilitatea acțiunii formulate de Comitato în cauza T-277/00, deoarece Comitato ar fi formulat acțiunea împreună cu Coopservice. Întrucât acțiunea formulată de Coopservice este admisibilă, acesta ar trebui să verifice, în orice caz, motivele de fond [14]. În sfârșit, nu există litispendență cu privire la acțiunea anterioară formulată de Comitato în cauza T-231/00, deoarece acțiunea introdusă în cauza T-231/00 și acțiunea formulată în cauza T-277/00 nu s-au întemeiat pe aceleași motive. Mai exact, Comitato a invocat o serie de motive numai în cauza T-277/00, însă nu și în cauza T-231/00 [15].

2. Principalele argumente ale părților

43. *Comisia* susține, în primul rând, că litispendența nu poate dispărea ca urmare a retragerii acțiunii anterioare. Astfel, admisibilitatea unei acțiuni ar trebui apreciată la momentul introducerii sale. În plus, s-ar încălca principiul economiei procedurii, dacă un reclamant ar formula mai multe acțiuni identice pentru ca ulterior să aleagă una dintre acestea.

44. În al doilea rând, numai identitatea părților și a concluziilor ar reprezenta condițiile pentru litispendență. Nu ar avea relevanță identitatea motivelor. În același sens ar pleda și articolul 27 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială [16]. Chiar dacă identitatea motivelor ar fi considerată o condiție obligatorie pentru litispendență, acțiunea formulată de Comitato în cauza T-277/00 ar fi trebuit respinsă ca inadmisibilă în măsura în care Comitato ar fi invocat deja aceleași motive în cauza T-231/00.

45. *Comitato* consideră că acest motiv ar fi inadmisibil. Comisia ar face referire la critici pe care nu le-ar fi prezentat în procedura în fața Tribunalului. De asemenea, la aceasta se opune caracterul obligatoriu al Ordonanțelor Tribunalului din 10 martie 2005 [17]. În aceste ordonanțe, Tribunalul nu a stabilit inadmisibilitatea acțiunii formulate de Comitato în cauza T-277/00.

46. Motivul ar fi de asemenea nefondat. Tribunalul ar fi constatat în mod corect că o eventuală litispendență cu privire la acțiunea sa anterioară formulată în cauza T-274/00

13 — Punctul 43 din hotărârea atacată.
14 — *Idem*.
15 — Punctele 44-47 din hotărârea atacată.
16 — JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74.
17 — Citate la punctul 25 din aceste concluzii.

dispare ca urmare a retragerii acestei acțiuni și că acțiunile sale introduse în cauzele T-231/00 și T-277/00 nu s-ar întemeia pe motive identice.

48. Motivul este în parte fondat.

a) Cu privire la necesitatea examinării admisibilității acțiunii formulate de Comitato

3. Apreciere juridică

49. Nu ne convinge abordarea Tribunalului potrivit căreia nu ar fi necesară examinarea admisibilității acțiunii formulate de Comitato, deoarece acțiunea formulată de coreclamanta Coopservice este admisibilă. Este adevărat că, într-un caz similar, Curtea a procedat corespunzător [20]. În opinia noastră, această jurisprudență nu poate fi însă transferată asupra unei acțiuni în fața Tribunalului. În primul rând, considerăm că aceasta este adecvată pentru un organ jurisdicțional care judecă în ultimă instanță. Având în vedere că se poate introduce recurs în fața Curții împotriva unei hotărâri a Tribunalului, decizia cu privire la admisibilitatea unei acțiuni poate avea consecințe asupra procedurii ulterioare în fața Curții. Dacă acțiunea formulată de Comitato ar fi fost respinsă ca inadmisibilă, recursul acestuia ar fi avut un alt obiect. În plus, nu ar mai fi existat recursul incident al Comisiei cu privire la hotărârea pronunțată împotriva Comitato. Consecințele asupra desfășurării procedurii în fața Curții devin clare în special în cazul de față. În această cauză, Curtea trebuie să se pronunțe numai cu privire la recursul

47. Motivul este admisibil. În primul rând, nu este vorba despre un nou motiv inadmisibil. Astfel, în cadrul unui recurs poate fi invocată o eroare de drept care reiese în mod direct din hotărârea atacată. Aceasta este situația în cazul erorii de drept invocate, deoarece Tribunalul trebuie să examineze din oficiu admisibilitatea unei acțiuni și, așadar, și existența litispendenței. În cadrul recursului, o astfel de eroare de drept poate fi examinată de Curte și din oficiu [18]. În al doilea rând, criticii nu i se opune nici caracterul obligatoriu al Ordonanțelor Tribunalului din 10 martie 2005 [19]. Mai exact, în aceste ordonanțe, Tribunalul nu s-a pronunțat cu privire la admisibilitatea acțiunii formulate în cauza T-277/00.

18 — Hotărârea din 29 noiembrie 2007, Stadtwerke Schwäbisch Hall și alții/Comisia (C-176/06 P, Rep., p. I-170, punctul 17 și următorul), și Ordonanța din 15 aprilie 2010, Makhteshim-Agan Holding și alții/Comisia (C-517/08 P, punctul 54 și următorul).

19 — Citate la punctul 25 din aceste concluzii.

20 — Hotărârea din 24 martie 1993, CIRFS și alții/Comisia (C-313/90, Rec., p. I-1125, punctul 31).

formulat de Comitato, iar nu cu privire la cel formulat de coreclamanta sa, Coopservice. În al doilea rând, în opinia noastră această modalitate de a proceda nu pare compatibilă cu repartizarea sarcinilor între Tribunal și Curte. Astfel, în cadrul recursului incident formulat de Comisie, Curtea trebuie să examineze critica privind litispendența întrucât este vorba despre o condiție de admisibilitate a acțiunii introduse de Comitato la Tribunal, pe care Curtea trebuie să o analizeze din oficiu [21]. Astfel cum rezultă din cauză, abordarea Tribunalului potrivit căreia nu este necesar să se examineze admisibilitatea acțiunii formulate de Comitato ar putea determina într-un caz precum cel de față ca admisibilitatea acțiunii formulate de Comitato să fie analizată pentru prima oară în cadrul unui recurs declarat la Curte. În al treilea rând, avem dubii că abordarea Tribunalului poate fi întotdeauna justificată de considerente de economie procedurală. Astfel, faptul că cea care efectuează prima examinare a admisibilității este Curtea poate cauza probleme, în special atunci când chiar această instanță trebuie să examineze elemente de fapt în cadrul aprecierii admisibilității unei acțiuni. Curtea are competența să efectueze o astfel de apreciere a elementelor de fapt doar atunci când, în temeiul articolului 61 primul paragraf din statutul său, soluționează ea însăși în mod definitiv litigiul. Totuși, aceasta este posibil doar dacă litigiul este în stare de judecată. Dacă litigiul nu este încă în stare de judecată, în acest caz, în temeiul articolului 61 primul paragraf din statutul său, Curtea trebuie să trimită cauza Tribunalului. Astfel, avantajul privind economia procedurală, care ar trebui să justifice neexaminarea admisibilității de către Tribunal, riscă, dimpotrivă, în anumite cazuri, să determine prelungirea procedurii. Pentru motivele menționate anterior, suntem de părere că abordarea Tribunalului, care, într-un caz precum cel de față, consideră, îndepărtându-se de la jurisprudența anterioară, că nu este necesar să examineze admisibilitatea acțiunii formulate de Comitato, este inadmisibilă și în acțiunea principală [22]. Totuși, în vederea prezentei cauze, nu este necesar să se soluționeze problema dacă Tribunalul a săvârșit o eroare de drept, întrucât, în orice caz, Curtea trebuie să examineze din oficiu critica privind litispendența.

b) Cu privire la eliminarea litispendenței în cazul renunțării la acțiunea anterioară

50. Cu toate acestea, contrar opiniei Comisiei, Tribunalul a stabilit în mod corect că acțiunea formulată de Comitato în cauza T-277/00 nu este inadmisibilă din cauza litispendenței anterioare a acțiunii sale formulate în cauza T-274/00. Astfel, Comitato și-a retras acțiunea introdusă în cauza T-274/00. Comisia

21 — A se vedea jurisprudența citată la nota de subsol 18.

22 — A se vedea Ordonanța președintelui Curții din 24 martie 2009, Cheminova și alții/Comisia (C-60/08 P[R], Rep., p. I-43, punctul 31 și următoarele), potrivit căreia o astfel de abordare nu ar fi admisibilă în cadrul unei proceduri privind măsurile provizorii, însă ar fi admisibilă în cadrul unei acțiuni principale.

atrage în mod corect atenția că, în principiu, condițiile pentru admisibilitatea unei acțiuni trebuie să fie îndeplinite la momentul introducerii acesteia [23]. Inadmisibilitatea din cauza litispendenței poate însă dispărea dacă acțiunea anterioară a fost declarată inadmisibilă [24]. Considerăm că acest lucru trebuie să fie valabil și în cazul în care acțiunea anterioară a fost retrasă. Astfel, inadmisibilitatea din cauza litispendenței trebuie să evite situațiile în care acțiuni identice sunt examinate de două ori. În acest mod, se evită printre altele adoptarea unor decizii contradictorii. Totuși, dacă acțiunea anterioară a fost declarată inadmisibilă sau a fost retrasă, acest pericol nu mai există.

c) Cu privire la identitatea motivelor

51. În măsura în care Comisia invocă faptul că Tribunalul ar fi respins ca inadmisibilă acțiunea formulată de Comitato în cauza T-277/00 din cauza litispendenței anterioare a acțiunii sale formulate în cauza T-231/00, această critică este în parte nefondată.

52. Astfel, este nefondată critica formulată de Comisie potrivit căreia Tribunalul a săvârșit o eroare de drept întrucât a considerat identitatea motivelor drept o condiție pentru inadmisibilitate din cauza litispendenței. În conformitate cu jurisprudența constantă a Curții, există inadmisibilitate din cauza litispendenței numai în situațiile în care acțiunea anterioară se referă la aceleași părți, conține aceleași cereri și se întemeiază pe aceleași motive [25]. Contrar opiniei exprimate de Comisie, această jurisprudență nu poate fi interpretată nici în sensul că respectiva condiție privind existența unei identități a motivelor a fost menționată doar *ad abundantiam* de către Curte [26]. Astfel, în Hotărârea Franța/Parlamentul European, Curtea a abordat pe larg aspectul identității motivelor în două acțiuni diferite [27], fapt care este contrar ipotezei privind irelevanța identității motivelor. În plus, în Hotărârea Diezler, Curtea a motivat inadmisibilitatea din cauza litispendenței prin faptul că, pe lângă identitatea obiectului celor două litigii, motivele prezentate de reclamant în cele două acțiuni coincid în principal [28]. În opinia noastră, nici din Hotărârile Bode [29] și Perinciolo [30] nu se poate concluziona că litispendența există deja atunci când există identitate între părți și între cereri. La baza acestor hotărâri s-a aflat un context diferit în care reclamanții introduseseră mai întâi acțiune împotriva primei decizii și, ulterior, împotriva celei de a doua decizii care confirma pe fond prima decizie. Din faptul că în acest

23 — Hotărârea din 27 noiembrie 1984, Bensider și alții/Comisia (50/84, Rec., p. 3991, punctul 8), și Hotărârea din 18 aprilie 2002, Spania/Consiliul (C-61/96, C-132/97, C-45/98, C-27/99, C-81/00 și C-22/01, Rec., p. I-3439, punctul 23).

24 — Curtea a stabilit în Hotărârea din 27 octombrie 1987, Diezler și alții/CES (146/85 și 431/85, Rec., p. 4283, punctul 12), că excepția de inadmisibilitate din cauza litispendenței invocată împotriva unei acțiuni ulterioare nu se aplică atunci când acțiunea anterioară a fost declarată inadmisibilă.

25 — Hotărârea din 19 septembrie 1985, Hoogovens Groep/Comisia (172/83 și 226/83, Rec., p. 2831, punctul 9), Hotărârea Diezler și alții/CES (citată la nota de subsol 24, punctul 16), Hotărârea din 22 septembrie 1988, Franța/Parlamentul European (358/85 și 51/86, Rec., p. 4821, punctele 9-12), și Hotărârea din 24 noiembrie 2005, Italia/Comisia (C-138/03, C-324/03 și C-431/03, Rec., p. I-10043, punctul 64 și următorul).

26 — A se vedea în acest sens și Hackspiel, S., în Rengeling, H.-W., Middeke, A., Gellermann, M., *Handbuch des Rechtsschutzes in der Europäischen Union*, Beck, ediția a doua, 2003, § 23, punctul 32.

27 — Citată la nota de subsol 25, punctele 9-12.

28 — Citată la nota de subsol 24, punctul 16.

29 — Hotărârea din 26 mai 1971, Bode/Comisia (45/70 și 49/70, Rec., p. 465).

30 — Hotărârea din 17 mai 1973, Perinciolo/Consiliul (58/72 și 75/72, Rec., p. 511).

context specific Curtea a declarat inadmisibilă acțiunea formulată împotriva celei de a doua decizii pentru motivul că reclamantul nu făcuse decât să „repete" [31] pretențiile sale, apreciem că nu se poate concluziona în mod automat că Curtea consideră că o acțiune este inadmisibilă din cauza litispendenței pentru simplul fapt că există identitate între părți și între pretenții. Astfel, după cum rezultă din observațiile prezentate de părți în cele două cauze, ambele acțiuni se întemeiază pe motive identice.

Astfel cum precizează Comisia în mod corect, admisibilitatea unei acțiuni trebuie examinată din oficiu [32], astfel încât, în această privință, să nu mai existe posibilitatea formulării unor considerații referitoare la economia procedurii.

53. Comisia critică însă în mod corect faptul că Tribunalul nu a ținut seama de identitatea parțială a motivelor invocate în cauzele T-231/00 și T-277/00. Tribunalul a stabilit că Comitato a invocat unele dintre motive doar în acțiunea sa ulterioară formulată în cauza T-277/00, însă nu și în acțiunea sa anterioară introdusă în cauza T-231/00. De aici Tribunalul nu ar fi trebuit însă să tragă concluzia că, din acest motiv, acțiunea ulterioară a Comitato formulată în cauza T-277/00 era admisibilă în totalitate. Astfel, examinarea de două ori a motivelor identice ar putea determina adoptarea unor decizii contradictorii. Această situație nu poate fi evitată prin faptul că nu se mai efectuează o examinare a motivelor identice invocate în cauza T-231/00 ulterior adoptării hotărârii în cauza T-277/00. Astfel, în conformitate cu jurisprudența, acțiunea ulterioară devine inadmisibilă, nu cea anterioară. În sfârșit, un astfel de demers al Tribunalului nu poate fi justificat prin faptul că Tribunalul a stabilit cauza T-277/00 drept cauză-pilot cu acordul tuturor părților implicate în proces.

d) Concluzie

54. Prin faptul că nu a examinat în ce măsură acțiunea formulată de Comitato în cauza anterioară T-231/00 și în cauza ulterioară T-277/00 s-au întemeiat pe motive identice în esență și prin faptul că din acest motiv nu a respins ca inadmisibilă acțiunea formulată de Comitato în cauza T-277/00, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept. În această privință, primul motiv invocat de Comisie este fondat. În rest, acesta trebuie respins.

31 — Hotărârea Bode (citată la nota de subsol 29, punctul 11) și Hotărârea Perinciolo (citată la nota de subsol 30, punctul 4 și următorul).

32 — Hotărârea Bode (citată la nota de subsol 29, punctul 11) și Hotărârea Perinciolo (citată la nota de subsol 30, punctele 4 și 5).

B — *Cu privire la interesul individual al reclamanților*

1. Motivarea hotărârii atacate

55. Prin intermediul celui de al doilea motiv invocat, Comisia contestă constatarea Tribunalului întemeiată pe punctele 69-112 din hotărârea atacată, potrivit căreia decizia atacată îi privește în mod individual pe reclamanții din cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00.

56. La punctele menționate, Tribunalul a reținut mai întâi că o decizie a Comisiei privind o schemă de ajutor ilegală prezintă, în principiu, aplicabilitate generală, în măsura în care se aplică unor situații determinate în mod obiectiv și produce efecte juridice în mod general și abstract [33]. Cu toate acestea, în anumite împrejurări, dispozițiile unui act cu aplicabilitate generală ar putea viza individual anumite persoane fizice sau juridice, în cazul în care acestea sunt afectate din cauza anumitor calități care le sunt specifice sau de o situație de fapt care le caracterizează în raport cu orice altă persoană [34].

57. În continuare, Tribunalul a respins abordarea adoptată de Comisie conform căreia beneficiarii efectivi ai unei scheme de ajutor ar fi vizați în mod individual numai în condițiile în care schema respectivă ar fi pusă în aplicare prin intermediul unor decizii individuale [35]. Un astfel de demers nu este compatibil nici cu jurisprudența [36], nici cu sistemul de control al ajutoarelor de stat [37]. În sfârșit, Tribunalul a analizat argumentul prezentat de Comisie, potrivit căruia, la momentul executării deciziei atacate, instanțele naționale ar avea competența să verifice în fiecare caz dacă sunt îndeplinite criteriile stabilite la articolul 87 alineatul (1) CE. Tribunalul a negat existența unei astfel de competențe [38].

2. Principalele argumente ale părților

58. *Comisia* consideră că motivarea Tribunalului este afectată de erori de drept. În primul rând, decizia atacată reprezintă un act cu aplicabilitate generală. În cazul unei decizii privind o schemă de ajutor multisectorială ilegală, Comisia nu ar fi obligată să aibă în vedere cazurile individuale. Pentru acest motiv, în decizia atacată, aceasta nu ar fi stabilit dacă există un ajutor în cazul reclamanților. Acest aspect urmează a fi clarificat abia la executarea deciziei atacate. De aceea, decizia atacată nu i-ar viza în mod individual pe reclamanți.

33 — Punctul 73 din hotărârea atacată.
34 — Punctul 74 din hotărârea atacată.
35 — Punctele 76-99 din hotărârea atacată.
36 — Punctele 76-93 din hotărârea atacată.
37 — Punctele 94-99 din hotărârea atacată.
38 — Punctele 100-111 din hotărârea atacată.

Ordinul de recuperare prevăzut la articolul 5 din decizia atacată nu ar schimba cu nimic situația.

59. În continuare, Tribunalul a corelat în mod eronat interesul individual al reclamanților cu obligația acestora de restituire a ajutorului. Calitatea procesuală activă trebuie apreciată la momentul introducerii acțiunii. La acel moment, nu era încă sigur dacă reclamanții vor fi obligați să restituie ajutorul. Doar pe baza investigațiilor pe care le-ar fi desfășurat autoritățile naționale în cadrul executării deciziei atacate s-ar fi stabilit care sunt beneficiarii reali obligați la restituirea ajutorului. Acest lucru este susținut și de faptul că o întreprindere nu are niciun interes de a exercita acțiunea, în condițiile în care este evident că aceasta nu va fi obligată să restituie ajutorul acordat.

60. De asemenea, Tribunalul ar fi constatat în mod eronat că cercul persoanelor vizate de decizia atacată ar putea fi determinat. Acesta ar putea fi determinat numai în condițiile în care numărul sau identitatea persoanelor ar putea fi stabilite mai mult sau mai puțin exact. O simplă estimare nu ar fi suficientă. Comisia ar trebui să fie cel puțin în măsură să stabilească persoanele obligate la restituire, ceea ce nu ar fi fost cazul în prezenta cauză. Astfel, la momentul adoptării deciziei și al introducerii acțiunii, aceasta nu ar fi dispus de informațiile necesare în acest sens.

61. În plus, Comisia invocă erori de drept în acea parte a motivării hotărârii atacate în care Tribunalul a stabilit că demersul Comisiei nu este compatibil cu sistemul de control al ajutoarelor de stat, precum și în partea în care acesta a prezentat motivele pentru care, la momentul executării ordinului de recuperare, autoritățile naționale nu ar fi competente să verifice în fiecare caz în parte existența unui ajutor.

62. *Italgas* consideră că al doilea motiv invocat de Comisie trebuie respins. Contrar opiniei Comisiei, Tribunalul nu ar fi corelat interesul individual al reclamanților cu obligația acestora de restituire, ci cu faptul că decizia atacată ar afecta în mod direct poziția lor juridică. În plus, singurul lucru relevant este posibilitatea de a determina cercul de persoane, iar nu acela dacă cercul de persoane poate fi determinat de către Comisie. Mai mult, Comisia ar confunda calitatea procesuală activă cu interesul de a exercita acțiunea. De asemenea, abordarea Comisiei ar avea drept rezultat situația în care accesul reclamanților la instanțele Uniunii ar depinde de Comisie. Astfel, conform acestei abordări, Comisia ar putea exclude calitatea procesuală activă a unui particular prin faptul că menține caracterul abstract al deciziei sale. În plus, nu ar exista căi de atac efective împotriva ordinelor

adresate de Comisie autorităților naționale în cadrul executării deciziei atacate.

63. Italgas consideră că criticile prezentate de Comisie împotriva constatării Tribunalului potrivit căreia abordarea Comisiei nu ar fi compatibilă cu sistemul de control al ajutoarelor de stat sunt inoperante întrucât nu ar constitui o parte relevantă a motivării. Acest fapt este valabil și pentru criticile privind constatarea Tribunalului potrivit căreia, la momentul executării deciziei atacate, autoritățile naționale nu ar avea nicio competență să verifice în fiecare caz în parte existența unui ajutor. În rest, criticile prezentate împotriva acestor constatări sunt nefondate.

64. *Comitato* consideră de asemenea că al doilea motiv invocat de Comisie trebuie respins [39]. Spre deosebire de beneficiarii potențiali, decizia atacată nu reprezintă un act cu caracter general pentru beneficiarii reali, întrucât, în cazul beneficiarilor reali, aceasta afectează poziția juridică a unui număr determinabil de întreprinderi. Beneficiarii reali ar fi identificați ca destinatarii unei decizii de restituire adoptate de autoritățile naționale. Prin urmare, poziția acestora ar fi comparabilă cu cea a beneficiarului unui ajutor individual.

39 — Deși, în titlul memoriului său, Comitato face referire la criticile Comisiei privind interesul de a exercita acțiunea, în conținutul acestuia, Comitato face referire la calitatea procesuală activă.

3. Apreciere juridică

65. Întrucât Tribunalul și-a întemeiat motivarea în primul rând pe o analiză a jurisprudenței Curții [40], vom examina mai întâi criticile formulate de Comisie care sunt îndreptate împotriva acestei părți a motivării Tribunalului.

66. Aceste critici sunt nefondate. Tribunalul a reținut în mod corect că, în conformitate cu jurisprudența Curții, beneficiarii reali ai reducerilor contribuțiilor sociale trebuie considerați ca fiind afectați în mod individual de decizia atacată (a). Obiecțiile invocate de Comisie împotriva acestei jurisprudențe trebuie respinse (b).

a) Cu privire la jurisprudența Curții

67. După cum a arătat în mod corect Tribunalul [41], și alte persoane decât destinatarii unei decizii pot fi vizate individual de aceasta, dacă decizia le afectează în temeiul anumitor calități care le sunt specifice sau al unei situații de fapt care le caracterizează în raport

40 — Punctele 76-93 din hotărârea atacată.

41 — A se vedea punctul 74 din hotărârea atacată.

cu orice altă persoană (așa-numita formulă Plaumann) [42].

68. Dacă printr-o decizie a sa Comisia stabilește că o schemă națională multisectorială este incompatibilă cu piața comună, conform formulei Plaumann, persoanele care ar fi fost doar *potențial favorizate* de acest regim nu sunt vizate în mod individual de o astfel de decizie. Astfel, potențialii beneficiari ai unei scheme de ajutor multisectoriale reprezintă o categorie de persoane definită în mod general și abstract [43].

69. Cu toate acestea, în măsura în care Comisia dispune printr-o astfel de decizie că statul membru trebuie să recupereze ajutoarele acordate conform schemei naționale, în acest caz *beneficiarii reali* ai schemei respective vor fi vizați în mod direct de decizie conform formulei Plaumann. Astfel cum a reținut în mod corect Tribunalul [44], beneficiarii reali constituie un cerc de persoane determinabil și, prin urmare, identificabil la momentul adoptării deciziei. Decizia atacată afectează poziția juridică a acestora. Astfel, aceștia trebuie să se teamă că autoritățile naționale le vor solicita restituirea ajutorului obținut în temeiul schemei respective [45].

b) Cu privire la obiecțiile Comisiei

70. Obiecțiile invocate de Comisie împotriva acestei jurisprudențe, care în special după pronunțarea Hotărârilor Italia și Sardegna Lines/Comisia [46] și Italia/Comisia [47] poate fi considerată în prezent consolidată, respectiv împotriva aplicării acestei jurisprudențe în prezenta cauză, nu ne conving.

i) Cu privire la legătura cu obligația de restituire

71. În condițiile în care Comisia critică mai întâi faptul că Tribunalul ar condiționa afectarea individuală a beneficiarilor reali de

42 — Hotărârea din 15 iulie 1963, Plaumann/Comisia (25/62, Rec., p. 213, 238), Hotărârea din 2 aprilie 1998, Greenpeace Council și alții/Comisia (C-321/95 P, Rec., p. I-1651, punctele 7 și 28), Hotărârea din 19 octombrie 2000, Italia și Sardegna Lines/Comisia (C-15/98 și C-105/99, Rec., p. I-8855, punctul 32), Hotărârea din 29 aprilie 2004, Italia/Comisia (C-298/00 P, Rec., p. I-4087, punctul 36), și Hotărârea din 8 iulie 2010, Afton Chemical (C-343/09, Rep., p. I-7027, punctul 21).

43 — Hotărârea din 28 ianuarie 1999, van der Kooy/Comisia (C-181/97, Rec., p. I-483, punctul 15), Hotărârea din 7 decembrie 1993, Federmineraria și alții/Comisia (C-6/92, Rec., p. I-6357, punctul 14), Hotărârea Italia și Sardegna Lines/Comisia (citată la nota de subsol 42, punctul 33) și Hotărârea Italia/Comisia (citată la nota de subsol 42, punctul 37).

44 — Punctul 84 din hotărârea atacată.

45 — Hotărârea Italia și Sardegna Lines/Comisia (citată la nota de subsol 42, punctul 34 și următorul), Hotărârea Italia/Comisia (citată la nota de subsol 42, punctul 38).

46 — Citată la nota de subsol 42.

47 — Citată la nota de subsol 42.

obligația acestora de restituire a ajutorului, cu toate că aceasta nu fusese încă stabilită la momentul adoptării deciziei, respectiv al introducerii acțiunii, această obiecție este inoperantă.

72. Contrar opiniei Comisiei, beneficiarii reali nu sunt afectați individual doar atunci când autoritățile naționale le solicită acestora restituirea ajutorului. De fapt, ordinul de recuperare vizează deja în mod individual toate persoanele care au fost în mod real favorizate de schema privind reducerile contribuțiilor sociale, cu excepția situației în care Comisia a stabilit în decizia atacată, cu privire la cazul acestora sau la anumite categorii de cazuri din care fac parte și aceste persoane, că reducerile contribuțiilor sociale sunt compatibile cu dispozițiile articolului 87 CE. Astfel, o asemenea decizie afectează poziția juridică beneficiarilor reali indiferent de modul în care este interpretată această decizie.

73. Dacă articolul 5 coroborat cu articolul 1 alineatul (2) și cu articolul 2 din decizia atacată este interpretat în sensul că Republicii Italiene i se solicită să recupereze toate reducerile contribuțiilor sociale care, în conformitate cu articolul 1 alineatul (1), cu articolul 3 și cu articolul 4, respectiv în conformitate cu motivarea deciziei atacate, nu sunt declarate în mod expres compatibile cu dispozițiile articolului 87 CE, afectarea directă a poziției juridice a reclamanților prin decizia atacată este evidentă. Astfel, conform acestei interpretări, este doar o chestiune de timp până când autoritățile naționale le solicită acestora restituirea ajutorului.

74. Pe de altă parte, Comisia interpretează articolul 5 coroborat cu articolul 1 alineatul (2) și cu articolul 2 din decizia atacată în sensul că se dispune rambursarea reducerilor contribuțiilor sociale numai în măsura în care acestea constituie și în cazul de față ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Acest aspect este examinat de autoritățile naționale doar cu ocazia executării deciziei. Cu toate acestea și conform acestei interpretări, decizia atacată îi vizează în mod individual pe beneficiarii reali.

75. În primul rând, la momentul executării deciziei atacate, autoritățile naționale sunt obligate să respecte constatările Comisiei conținute în decizia menționată. Deși Comisia atrage atenția că nu a verificat dacă reducerile contribuțiilor sociale denaturează concurența în fiecare caz sau afectează schimburile comerciale interstatale, aceasta a făcut totuși o constatare cu privire la alte condiții prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE, pe care autoritățile naționale sunt obligate să o respecte și în cadrul unei verificări a cazurilor individuale. Astfel, Comisia a stabilit în considerentele (52)-(56) ale deciziei atacate că reducerile contribuțiilor sociale reprezintă avantaje în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, chiar dacă legiuitorul italian a intenționat să compenseze dezavantajele concurențiale cu ajutorul acestora. Astfel, decizia atacată conține o constatare a Comisiei care se impune autorităților naționale la momentul executării deciziei de rambursare. Astfel, această decizie afectează în mod direct poziția juridică a beneficiarilor reali.

76. Prezumția existenței unui interes individual într-un asemenea caz este susținută și

de ideea unei protecții juridice efective. Astfel, protecția nu ar exista dacă o întreprindere care dorește să acționeze împotriva unei constatări conținute deja în decizia atacată ar trebui să recurgă la instanțele naționale. La fel ca autoritățile naționale, și instanțele naționale sunt obligate să respecte o asemenea constatare a Comisiei, astfel încât acestea nu ar putea proceda în alt mod decât să adreseze această problemă Curții de Justiție [48].

77. În sfârșit, considerăm că nu se poate imputa beneficiarilor reali neaprofundarea de către Comisie a motivării deciziei atacate cu privire la anumite condiții prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE, astfel încât pentru un anumit beneficiar real nu rezultă clar dacă se adoptă un ordin de recuperare împotriva sa.

78. În concluzie, decizia atacată îi vizează individual pe beneficiarii reali, independent de modul de interpretare a acesteia.

ii) Cu privire la determinarea suficientă

79. Trebuie respinsă și următoarea obiecție a Comisiei potrivit căreia beneficiarii reali ai reducerilor contribuțiilor sociale nu pot fi determinați în mod suficient. Astfel, contrar opiniei exprimate de Comisie, nu este relevant dacă Comisia cunoștea sau putea cunoaște acest aspect la momentul adoptării deciziei sau al introducerii acțiunii. Conform formulei Plaumann, singurul aspect hotărâtor este acela că cercul beneficiarilor reali poate fi identificat [49]. Astfel, la punctul 81 și următorul și la punctul 84 din hotărârea atacată, Tribunalul a menționat în mod corect că beneficiarii reali constituie un cerc de persoane care poate fi identificat și, prin urmare, care poate fi determinat. În măsura în care Tribunalul a evidențiat, în plus, la punctul 91 și următorul din hotărârea atacată că cifra exactă a întreprinderilor beneficiare era cunoscută de Comisie, acest lucru constituie doar un aspect suplimentar, care nu pune în discuție motivarea adecvată a Tribunalului de la punctul 81 și următorul și de la punctul 84 din hotărârea atacată.

iii) Cu privire la dispariția interesului de a exercita acțiunea

80. De asemenea, nu ne convinge nici trimiterea Comisiei la faptul că acțiunea unui beneficiar real poate deveni inadmisibilă ca urmare a investigațiilor ulterioare desfășurate de autoritățile naționale în cadrul executării unei măsuri a Comisiei. Astfel, în acest context, este necesar să se facă distincția între

48 — A se vedea în acest sens și Grespan, D., în Mederer, W., Pesaresi, N., Van Hoof, M., *EU Competition Law*, vol. IV, State Aid, Book One, Claeys & Casteels 2008, 3366.

49 — Hotărârea din 17 septembrie 2009, Comisia/Koninklijke Friesland Campina (C-519/07 P, Rep., p. I-8495, punctul 59).

calitatea procesuală activă, pe de o parte, și interesul de a exercita acțiunea, pe de altă parte.

81. Interesul individual al unei persoane fizice sau juridice, care constituie condiția pentru calitatea procesuală activă a acesteia în temeiul articolului 230 al patrulea paragraf CE, este determinat doar de decizia atacată. Astfel cum s-a precizat anterior, ordinul de recuperare a afectat în mod direct și individual toate persoanele care beneficiaseră în mod real de schema privind reducerile contribuțiilor sociale, cu excepția persoanelor cu privire la care Comisia stabilise compatibilitatea reducerilor contribuțiilor sociale cu dispozițiile articolului 87 CE. Astfel, la momentul adoptării deciziei atacate și, prin urmare, și la momentul introducerii acțiunii, fusese deja stabilit cine era afectat individual de această decizie.

82. Dacă ulterior adoptării deciziei atacate se constată că unei persoane afectate individual de aceasta nu i se solicită restituirea reducerilor contribuțiilor sociale, acest fapt nu va avea nicio consecință asupra interesului individual al acesteia. Astfel cum a menționat în mod corect Tribunalul la punctul 88 și următorul din hotărârea atacată, această persoană poate să nu aibă însă interesul să exercite acțiunea împotriva deciziei atacate, întrucât, în acest caz, nu mai are interes în anularea deciziei atacate.

iv) Cu privire la efectele nedorite

83. În continuare, Comisia susține că prezumția existenței unui interes individual al beneficiarilor reali ar determina efecte nedorite pentru aceștia. În asemenea situație, aceștia nu ar putea decât să introducă o acțiune în temeiul articolului 230 CE împotriva unei decizii de recuperare a Comisiei; nu ar mai fi posibilă verificarea validității unei astfel de decizii în cadrul procedurii de pronunțare a unei hotărâri preliminare în conformitate cu articolul 234 primul paragraf litera (b) CE.

84. Nici această obiecție nu ne convinge. Astfel cum a reținut în mod corect Tribunalul la punctul 90 din hotărârea atacată, din jurisprudența Curții [50] nu se poate deduce că toate persoanele fizice sau juridice care au calitate procesuală activă pentru a exercita o acțiune împotriva unei decizii a Comisiei în conformitate cu articolul 230 al patrulea paragraf CE ar putea invoca validitatea unei astfel de decizii numai în cadrul unei acțiuni în anulare și că acestora le-ar fi interzis să conteste validitatea deciziei menționate în cadrul unei cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare.

85. În măsura în care Comisia face trimitere la Hotărârea Textilwerke Deggendorf, trebuie

50 — Hotărârea din 9 martie 1994, Textilwerke Deggendorf (C-188/92, Rec., p. I-833, punctele 10-26), Hotărârea din 12 decembrie 1996, Accrington Beef și alții (C-241/95, Rec., p. I-6699, punctele 15 și 16), precum și Hotărârea din 11 noiembrie 1997, Eurotunnel și alții (C-408/95, Rec., p. I-6315, punctul 28 și următoarele).

să se amintească faptul că în această cauză au existat condiţii deosebite care au condus la inadmisibilitatea unei cereri de pronunţare a unei hotărâri preliminare. În primul rând, în această cauză, beneficiarul ajutorului a fost menţionat în mod expres în decizia Comisiei, chiar dacă nu nominal, în aşa fel încât nu a existat nicio îndoială cu privire la identitatea acestuia [51]. În al doilea rând, acesta fusese informat de către autorităţile naţionale cu privire la decizia Comisiei şi i se atrăsese atenţia cu privire la posibilitatea formulării unei acţiuni la Curtea de Justiţie [52].

86. Situaţia este însă diferită în această cauză. În primul rând, reclamanţii nu au fost nominalizaţi în decizia atacată. În al doilea rând, la momentul adoptării deciziei nu era încă evident căror beneficiari reali li se va solicita rambursarea reducerilor contribuţiilor sociale de către autorităţile naţionale. Într-un asemenea caz, considerăm că unui beneficiar real nu i se poate imputa, chiar dacă acesta are calitate procesuală activă în sensul articolului 230 al patrulea paragraf CE, că nu a formulat în mod direct o acţiune împotriva deciziei atacate, ci a aşteptat mai întâi măsurile autorităţilor naţionale.

87. Considerăm că şi Hotărârea Atzeni [53] trebuie interpretată în acest sens. Contrat opiniei exprimate de Comisie, Curtea nu a contestat în această hotărâre jurisprudenţa sa constantă cu privire la interesul individual al beneficiarilor reali, confirmată în Hotărârile Italia şi Sardegna Lines [54] şi Italia/Comisia [55]. În această hotărâre, Curtea a subliniat doar că, într-o situaţie în care unei persoane nu i se poate imputa că nu ar fi făcut uz de posibilitatea reală şi evidentă de a introduce o acţiune împotriva unei decizii a Comisiei, este admisibilă o cerere de pronunţare a unei hotărâri preliminare în care Curţii de Justiţie să i se adreseze o întrebare cu privire la validitatea deciziei Comisiei [56]. În consecinţă, obiecţia formulată de Comisie trebuie respinsă.

v) Cu privire la caracterul contradictoriu al concluziilor

88. În sfârşit, nu ne convinge nici obiecţia Comisiei potrivit căreia prezumţia unui interes individual al beneficiarilor reali ar conduce la concluzii contradictorii deoarece în acest caz întreprinderile ar beneficia de un tratament mai favorabil pentru simplul fapt că statul membru nu şi-a respectat obligaţia de informare. Ideea că un stat membru nu trebuie să aibă niciun avantaj din nerespectarea obligaţiei de informare poate fi avută în vedere mai ales în măsura în care este vorba despre criteriul de evaluare al Comisiei privind schemele de ajutoare multisectoriale

51 — A se vedea punctul 3 din Concluziile avocatului general Jacobs prezentate la 15 septembrie 1993 în cauza Textilwerke Deggendorf, citată la nota de subsol 50.

52 — *Idem*.

53 — Hotărârea din 23 februarie 2006, Atzeni şi alţii (C-346/03 şi C-529/03, Rec., p. I-1875, punctele 30-34).

54 — Citată la nota de subsol 42.

55 — Citată la nota de subsol 42.

56 — A se vedea în acest sens şi Grespan, D., *op. cit.* (nota de subsol 48), 3369.

ilegale [57]. Considerăm însă că nu este corect ca această idee să fie transpusă nelimitat și asupra calității procesuale active a persoanelor fizice și juridice și în special asupra criteriilor de apreciere a interesului individual al acestora care, în conformitate cu jurisprudența constantă, sunt stabilite conform criteriilor formulei Plaumann.

c) Concluzie

89. În concluzie, este necesar să se rețină mai întâi că Tribunalul a respectat în mod corect jurisprudența Curții. Astfel, constatarea Tribunalului potrivit căreia reclamanții în cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00 sunt afectați individual de decizia atacată în calitate de beneficiari reali ai reducerilor contribuțiilor sociale este suficient motivată prin însăși referința pe care Tribunalul o face la jurisprudența Curții.

90. Din acestea rezultă că celelalte critici prezentate de Comisie sunt inoperante [58]. De fapt, nici acea parte a motivării hotărârii atacate în care Tribunalul precizează motivele pentru care abordarea susținută de Comisie nu este compatibilă cu sistemul de control al ajutoarelor de stat, nici acea parte în care Tribunalul a prezentat motivele pentru care autoritățile naționale, atunci când execută decizia atacată, nu ar trebui să aibă competența să verifice, în fiecare caz în parte, dacă sunt îndeplinite criteriile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE nu sunt importante pentru constatarea Tribunalului în sensul că reclamații sunt vizați în mod individual de decizia atacată. Prin urmare, existența unei erori de drept în aceste părți ale hotărârii nu ar fi de natură să pună în discuție constatarea Tribunalului.

91. În concluzie, al doilea motiv de recurs invocat de Comisie trebuie respins în totalitate.

C — Cu privire la calitatea procesuală activă a Comitato

1. Motivarea hotărârii atacate

92. Prin intermediul celui de al treilea motiv, Comisia contestă constatarea Tribunalului de la punctul 114 și următorul din hotărârea atacată, potrivit căreia Comitato ar avea

57 — În acest context, se face trimitere anticipat la argumentele prezentate la punctul 150 și la jurisprudența citată la nota de subsol 85.

58 — Hotărârea din 12 iulie 2001, Comisia și Franța/TF1 (C-302/99 P și C-308/99 P, Rec., p. I-5603, punctele 26 și 27), și Hotărârea din 19 aprilie 2007, OAPI/Celltech (C-273/05 P, Rep., p. I-2883, punctul 56 și următorul).

calitate procesuală activă în calitate de organizaţie care reuneşte asociaţii profesionale. În această hotărâre, Tribunalul a menţionat mai întâi că nu este necesar să verifice admisibilitatea acţiunii formulate de Comitato în cauza T-277/00, deoarece acţiunea formulată de coreclamanta sa, Coopservice, este deja admisibilă. De asemenea, în calitate de organizaţie care reuneşte asociaţii profesionale ce reprezintă întreprinderi stabilite în Veneţia sau în Chioggia, Comitato ar fi vizat în mod direct şi individual de decizia atacată. Comitato acţionează în locul membrilor săi ale căror acţiuni ar fi fost deja declarate admisibile.

2. Principalele argumente ale părţilor

93. *Comisia* consideră că Tribunalul ar fi trebuit să examineze admisibilitatea acţiunii formulate de Comitato. De asemenea, jurisprudenţa cu privire la calitatea procesuală activă a asociaţiilor profesionale nu poate fi aplicată în cazul unei organizaţii care reuneşte asociaţii profesionale. În plus, lipsesc documentele justificative care să ateste că membrii asociaţiilor profesionale ar fi mandatat asociaţiile să le apere interesele în faţa Tribunalului, iar asociaţiile profesionale ar fi mandatat la rândul lor Comitato în acest sens.

94. *Comitato* solicită respingerea acestui motiv de recurs. În conformitate cu statutul său, principala sarcină a acestuia este aceea de a coordona măsurile împotriva unei interdicţii privind reducerile contribuţiilor sociale. Printre acestea se numără şi exercitarea căilor de atac. În plus, acesta a participat activ la procedura oficială de investigare.

3. Apreciere juridică

95. Trebuie arătat de la început că, din motivele prezentate deja anterior [59], Tribunalul ar fi trebuit să examineze calitatea procesuală activă a Comitato în cauza T-277/00, chiar dacă acţiunea coreclamantei sale, Coopservice, în această cauză era admisibilă.

96. În orice caz, în concluzie, nu sunt pertinente criticile formulate de Comisie şi îndreptate împotriva constatării în subsidiar a Tribunalului conform căreia Comitato avea calitate procesuală activă.

97. Potrivit unei jurisprudenţe constante, o asociaţie profesională care reprezintă interesele individuale ale unora dintre membrii săi şi care încearcă în acelaşi timp să apere interesele întregului sector are calitate procesuală activă dacă aceşti membri ar fi avut calitate procesuală activă [60]. Îndoielile exprimate de

59 — A se vedea punctul 49.

60 — Hotărârea Tribunalului din 6 iulie 1995, AITEC şi alţii/Comisia (T-447/93-T-449/93, Rec., p. II-1971, punctul 60).

Comisie cu privire la aplicabilitatea acestei jurisprudențe în cazul unei organizații de asociații profesionale nu sunt pertinente. Astfel, finalitatea acestei jurisprudențe este ca eventualele acțiuni formulate individual de întreprinderi să poate fi reunite în acțiunea formulată de o asociație profesională. În cazul unei organizații care include asociații profesionale, această idee de reunire se impune chiar într-o mai mare măsură decât în cazul unei asociații profesionale. Acestei idei nu i se opune nici faptul că, în cauza T-277/00, Comitato a acționat în calitate de coreclamant, întrucât nu se poate exclude faptul că și conduita Comitato în calitate de coreclamant urmărește protejarea intereselor întregului sector.

98. În măsura în care Comisia susține de asemenea că mandatarea „treptată" a Comitato nu poate fi demonstrată suficient, această critică este admisibilă. Astfel, Comisia nu critică aprecierea de fapt efectuată de Tribunal, ci mai degrabă faptul că Tribunalul nu a dispus de faptele necesare, pentru a putea considera că există acest tip de mandatare a Comitato. Această critică este admisibilă în cadrul recursului [61].

99. Critica formulată de Comisie nu poate fi respinsă doar prin referire la faptul că motivarea Tribunalului a fost suficientă, întrucât hotărârea Tribunalului trebuie să cuprindă o motivare detaliată pentru fiecare dintre punctele acesteia. Acest fapt ar presupune că Tribunalul a verificat într-adevăr existența unui mandatări „treptate" a Comitato și a dorit să prezinte o motivare succintă. Cu toate acestea, Comitato însuși a susținut că nu a prezentat Tribunalului statutul său din care rezultă mandatarea acestuia.

100. Cu toate acestea, considerăm că, în prezentul caz, calitatea procesuală activă a Comitato nu poate fi motivată exclusiv prin faptul că acesta reprezintă interesele asociațiilor profesionale. Mai mult, în conformitate cu jurisprudența citată anterior, pare să fie suficient că cel puțin interesele unora dintre întreprinderile care au calitate procesuală activă sunt protejate de Comitato și că acesta încearcă în același timp să apere interesele întregului sector. În prezentul caz, din simplul fapt că Comitato a introdus o acțiune în solidar cu întreprinderi care au calitate procesuală activă precum Coopservice se poate trage concluzia că acesta și-a exercitat rolul cu acordul cel puțin al acestor întreprinderi. În rest, trebuie observat că Comitato a participat activ la procedura oficială de investigare.

101. În concluzie, propunem respingerea celui de al treilea motiv de recurs formulat de Comisie, efectuând o substituire parțială a motivelor din hotărârea atacată.

61 — Hotărârea din 15 octombrie 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P și C-254/99 P, Rec., p. I-8375, punctele 392-405).

D — *Cu privire la interesul de a exercita acțiunea*

102. Prin intermediul celui de al patrulea motiv de recurs, *Comisia* critică faptul că Tribunalul nu ar fi examinat în mod suficient interesul reclamanților. Acesta ar fi lipsit la momentul introducerii acțiunii, întrucât la acel moment nu era sigur dacă reclamanții vor fi obligați să restituie reducerile contribuțiilor sociale. *Italgas* consideră că această critică trebuie respinsă. Tribunalul a susținut în mod corect că interesul de a exercita acțiunea rezultă direct din decizia atacată.

103. Cel de al patrulea motiv de recurs formulat de Comisie este nefondat. Astfel cum a precizat în mod corect Tribunalul la punctul 88 și următoarele din hotărârea atacată, reclamanții aveau interes să exercite acțiunea, deoarece anularea deciziei atacate le-ar fi îmbunătățit poziția juridică. Decizia atacată în sine afecta în mod direct chiar poziția juridică a beneficiarilor reali ai reducerilor contribuțiilor sociale [62]. În prezentul caz, acest lucru constituie temeiul nu numai pentru calitatea procesuală activă, ci și pentru interesul beneficiarilor reali de a exercita acțiunea. Totuși, acesta din urmă poate dispărea ulterior, dacă se stabilește cu destulă certitudine că autoritățile naționale nu au solicitat unui beneficiar real restituirea reducerilor contribuțiilor sociale [63].

62 — A se vedea punctele 72-78.

63 — A se vedea punctul 80 și următoarele.

E — *Concluzie*

104. Primul motiv de recurs formulat de Comisie este fondat, în condițiile în care Tribunalul nu a verificat în ce măsură Comitato invocă motivele pe care acesta se întemeiază în cauza T-277/00 și în cauza anterioară T-231/00 și nu a respins ca inadmisibilă din cauza litispendenței acțiunea formulată de Comitato în cauza T-277/00, având în vedere că este vorba despre motive identice. În rest, recursul incident al Comisiei trebuie respins.

VI — Cu privire la recursurile formulate de Italgas, de Hotel Cipriani și de Comitato

105. În hotărârea atacată, Tribunalul a respins ca nefondate acțiunile formulate în cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00. Hotel Cipriani, Italgas și Comitato, reclamanți în aceste cauze, susțin în principal în recursurile formulate că Tribunalul ar fi comis erori de drept atunci când a aplicat dispozițiile articolului 87 alineatul (1) CE, ale articolului 86 alineatul (2) CE, ale articolului 87 alineatul (3) literele (c) și (d) CE, precum și ale articolelor 14 și 15 din Regulamentul nr. 659/1999. În plus, Tribunalul ar fi încălcat principiul nediscriminării și ar fi constatat în mod eronat că decizia atacată a fost suficient motivată de către Comisie. În continuare, vom analiza

împreună motivele de recurs paralele prezentate de Hotel Cipriani, de Italgas și de Comitato (denumiți în continuare „recurenți”) [64].

A — *Cu privire la caracterul compensatoriu al reducerilor contribuțiilor sociale*

1. Motivarea hotărârii atacate

106. Recurenții contestă mai întâi constatarea Tribunalului potrivit căreia reducerile contribuțiilor sociale trebuie considerate drept tratament favorabil în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Comisia a stabilit în decizia atacată că nu dispare caracterul de tratament favorabil al reducerilor contribuțiilor sociale deoarece reducerile contribuțiilor sociale ar fi menite să compenseze dezavantajele structurale la care sunt expuse întreprinderile stabilite în Veneția și în Chioggia. Această constatare a Comisiei a fost confirmată de Tribunal la punctele 179-198 din hotărârea atacată.

107. În cuprinsul acestor puncte, Tribunalul a invocat mai întâi jurisprudența Curții, precum și faptul că normele în materie de concurență nu ar trebui să asigure o concurență deplină, ci doar o concurență reală și eficientă [65]. Este adevărat că Tribunalul a admis că în anumite situații specifice un avantaj nu poate reprezenta tratament favorabil în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, dacă aceasta reprezintă doar compensarea unui dezavantaj. Însă, în prezentul caz, nu există o astfel de situație specifică, în care reducerile contribuțiilor sociale ar trebui să compenseze parțial dezavantajele structurale specifice regiunii la care sunt expuse întreprinderile [66].

108. În subsidiar, Tribunalul s-a întemeiat pe faptul că nu ar exista nicio legătură directă între reducerile contribuțiilor sociale și obiectivul de a compensa costuri suplimentare survenite în Veneția și în Chioggia [67]. De asemenea, guvernul italian nu ar fi făcut nicio comparație între o întreprindere stabilită în Veneția sau în Chioggia, pe de o parte, și o întreprindere medie stabilită în Comunitate, pe de altă parte, ci doar între costurile unei întreprinderi stabilite în Veneția sau în Chioggia, pe de o parte, și costurile unei întreprinderi italiene stabilite pe continent, pe de altă parte [68].

64 — Vom analiza recursul formulat de Comitato în cazul în care Tribunalul nu ar urma opinia prezentată în aceste concluzii privind inadmisibilitatea în parte a acțiunii formulate de Comitato. Nu vom examina încălcarea articolului 87 alineatul (2) litera (b) și alineatul (3) litera (b) CE invocate de Coopservice, deoarece Coopservice nu a declarat recurs în termenul stabilit, iar aceste motive nu sunt invocate de niciunul dintre recurenți.

65 — Punctele 182-184 din hotărârea atacată.
66 — Punctele 185-188 din hotărârea atacată.
67 — Punctele 189-191 din hotărârea atacată.
68 — Punctele 191-194 din hotărârea atacată.

2. Principalele argumente ale părților

109. *Recurenții* contestă mai întâi motivarea Tribunalului potrivit căreia caracterul de tratament favorabil al reducerilor contribuțiilor sociale nu dispare deoarece reducerile contribuțiilor sociale ar fi menite să compenseze dezavantajele structurale la care sunt expuse întreprinderile stabilite în Veneția și în Chioggia. În acest context, Comitato și guvernul italian critică faptul că Tribunalul nu ar fi ținut seama suficient de caracterul compensatoriu al reducerilor contribuțiilor sociale. Un avantaj care ar avea drept rol doar să compenseze un dezavantaj concurențial nu ar constitui un ajutor. Schema națională de ajutor ar fi avut drept rol doar să mențină competitivitatea întreprinderilor stabilite în Veneția și în Chioggia. Ar fi contradictoriu să se aplice interdicția privind ajutoarele astfel încât să determine mutarea întreprinderilor și dispariția concurenței. Hotel Cipriani și Coopservice susțin că Tribunalul nu ar fi avut suficient în vedere obiectivul urmărit de legiuitorul național care ar fi intenționat conservarea centrului istoric al Veneției și promovarea ocupării forței de muncă. Legiuitorul italian ar fi evaluat calitativ și cantitativ costurile mai ridicate cu care s-ar confrunta o întreprindere stabilită în Veneția și în Chioggia. Nici Comisia și nici Tribunalul nu ar putea efectua o analiză detaliată a acestei evaluări. În plus, nu ar putea fi invocat faptul că majorarea prețurilor practicate de hoteluri ar putea compensa costurile mai ridicate. În primul rând, nu toate întreprinderile beneficiare desfășoară activități turistice. În al doilea rând, concurența nu ar trebui să aibă drept rezultat majorarea, ci reducerea prețurilor.

110. Italgas invocă o eroare de motivare. Tribunalul ar fi admis că există situații specifice în care compensarea unui dezavantaj ar permite eliminarea caracterului de tratament favorabil al unei măsuri, fără a arăta însă în mod convingător care sunt motivele pentru care în acest caz nu există o astfel de situație specifică.

111. De asemenea, guvernul italian susține pe baza unei comparații între autoritățile italiene și o întreprindere privată și între contribuțiile sociale și primele de asigurări că o întreprindere privată ar fi redus primele de asigurare într-o situație precum cea prezentată în cauză.

112. În plus, recurenții contestă motivarea efectuată în subsidiar de Tribunal, potrivit căreia nu ar exista nicio legătură directă între reducerile contribuțiilor sociale și obiectivul de a compensa costuri suplimentare survenite în Veneția și în Chioggia [69], precum și motivarea efectuată în subsidiar, potrivit căreia autoritățile italiene nu ar fi făcut nicio comparație între o întreprindere stabilită în Veneția

69 — Punctele 189-191 din hotărârea atacată.

sau în Chioggia, pe de o parte, și o întreprindere medie stabilită în Comunitate, pe de altă parte [70].

113. *Comisia* consideră că aceste critici trebuie respinse. În primul rând, Tribunalul ar fi stabilit, în concluzie, în mod corect că obiectivul de compensare a dezavantajelor structurale nu privează reducerile contribuțiilor sociale de caracterul de tratament favorabil în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Este vorba doar de faptul că motivarea Tribunalului este afectată de o eroare de drept, și, prin urmare, trebuie înlocuită. Astfel, nu ar exista nicio situație specifică în care un tratament favorabil ar putea dispărea din cauza obiectivului de compensare a dezavantajelor structurale dintr-un sector sau dintr-o regiune. Prin urmare, motivarea hotărârii atacate ar trebui înlocuită. De asemenea, ar trebui respinse și criticile prezentate de recurenți, care contestă motivarea efectuată în subsidiar de Tribunal.

3. Apreciere juridică

114. Este necesar să se examineze mai întâi dacă Tribunalul a considerat în mod eronat că reducerile contribuțiilor sociale reprezintă tratament favorabil în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, chiar și în condițiile în care legiuitorul italian a intenționat ca prin intermediul acestora să compenseze dezavantajele concurențiale la care sunt expuse întreprinderile stabilite în Veneția și în Chioggia.

a) Cu privire la interpretarea noțiunii de tratament favorabil

115. În măsura în care recurenții critică faptul că Tribunalul nu ar fi interpretat corect noțiunea de tratament favorabil în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, aceste critici trebuie respinse.

116. Astfel, la punctul 182 din hotărârea atacată, Tribunalul s-a întemeiat pe jurisprudența constantă a Curții potrivit căreia încercarea unui stat membru de a compensa dezavantajele concurențiale ale întreprinderilor dintr-un anumit sector economic sau dintr-o anumită regiune prin intermediul unui tratament favorabil nu privează aceste măsuri de caracterul lor de ajutor [71].

117. Atunci când se apreciază dacă o măsură reprezintă un ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE nu se iau în considerare, în principiu, obiectivele urmărite de aceasta, ci efectele acesteia. Dimpotrivă, scopurile urmărite de o măsură sunt avute în vedere doar

70 — Punctele 191-194 din hotărârea atacată.

71 — Hotărârea din 10 decembrie 1969, Comisia/Franța (6/69 și 11/69, Rec., p. 523, punctele 20 și 21), Hotărârea din 19 mai 1999, Italia/Comisia (C-6/97, Rec., p. I-2981, punctul 21), precum și Hotărârea Italia/Comisia (citată la nota de subsol 42, punctul 61).

în cadrul examinării compatibilității unui ajutor cu piața comună [72]. Astfel cum a precizat Tribunalul, la punctele 185-187 din hotărârea atacată, acest principiu nu este respectat fără excepție în jurisprudență. Însă, în scopul soluționării prezentei cauze nu este necesară o analiză detaliată a cazurilor speciale în care jurisprudența se abate de la acest principiu. Astfel, Comisia atrage în mod corect atenția asupra faptului că scopul de a compensa dezavantajele concurențiale rezultate din localizare ale întreprinderilor nu justifică o abatere de la acest principiu.

118. Acest fapt este susținut de însăși structura articolului 87 CE. În temeiul articolului 87 alineatul (3) literele (a)-(d) CE, un astfel de scop poate fi avut în vedere în anumite condiții în cadrul aprecierii compatibilității unui ajutor cu piața comună. Astfel, economia acestei norme se opune luării în considerare a unui asemenea scop încă de la nivelul elementelor constitutive ale ajutorului reglementate la articolul 87 alineatul (1) CE.

119. În plus, nici luarea în considerare a unui astfel de scop în contextul articolului 87 alineatul (1) CE nu ar fi compatibilă cu sensul și cu finalitatea acestei norme. Astfel cum au stabilit în mod corect Comisia în considerentul (53) al deciziei atacate și Tribunalul la punctul 184 din hotărârea atacată, articolul 87 alineatul (1) CE protejează orice formă de concurență împotriva intervenției statului sub formă de ajutor. Astfel, nu se protejează numai concurența dintre întreprinderile care funcționează în condiții asemănătoare, ci și concurența dintre întreprinderile care funcționează în condiții diferite. Contrar opiniei exprimate de Comitato și de guvernul italian, articolul 87 alineatul (1) CE protejează de asemenea și împotriva comportamentului concurențial abuziv. Cu toate acestea, consecințele negative ale comportamentului concurențial abuziv pot fi avute în vedere în temeiul articolului 87 alineatul (3) CE.

b) Cu privire la eroarea de motivare

120. În continuare, trebuie respinsă critica formulată de Italgas potrivit căreia Tribunalul nu ar fi motivat suficient cu privire la modul în care reducerile contribuțiilor sociale diferă de situațiile specifice în care obiectivul urmărit ar putea fi luat în considerare în mod excepțional la momentul aprecierii caracterului ajutorului. Astfel, la punctul 181 și următorul din hotărârea atacată, Tribunalul s-a întemeiat mai întâi în mod corect pe jurisprudența constantă a Curții potrivit căreia încercarea unui stat membru de a compensa dezavantajele concurențiale ale întreprinderilor dintr-un anumit sector economic sau dintr-o anumită regiune prin intermediul unui tratament favorabil nu elimină caracterul de ajutor al acestor măsuri. De asemenea, la punctul 184 din hotărârea atacată, acesta a stabilit în mod corect că articolul 87 alineatul (1) CE protejează orice formă de concurență. Din această

72 — În acest sens a se vedea și Grespan, D., Santamato. S., *op. cit.* (nota de subsol 48), 2307.

motivare a rezultat deja că obiectivul urmărit prin acordarea reducerilor contribuțiilor sociale nu era în mod evident adecvat să determine dispariția caracterului de ajutor al acestora. În acest context, nu a fost necesar ca Tribunalul să efectueze o analiză mai detaliată a situațiilor specifice în care obiectivul urmărit prin aplicarea unei măsuri poate fi avut deja în vedere în contextul articolului 87 alineatul (1) CE. Mai mult, a fost suficient faptul că, la punctul 188 din hotărârea atacată, Tribunalul a stabilit că o astfel de situație specifică nu se regăsește în cauză și că în temeiul argumentelor prezentate anterior este evident că reducerile contribuțiilor sociale constituie tratament favorabil în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

c) Cu privire la criteriul operatorului privat

121. Referirea făcută de guvernul italian la faptul că Tribunalul ar fi trebuit să aplice criteriul operatorului privat nu prezintă relevanță pentru simplul motiv că Republica Italiană însăși nu a înaintat recurs și pentru că niciunul dintre recurenți nu invocă această critică. În orice caz, comparația cu un operator privat este irelevantă mai ales pentru că prin intermediul reducerilor contribuțiilor sociale nu se urmărește niciun obiectiv care fi urmărit de un operator privat, iar reducerea a fost acordată întreprinderilor din Veneția și din Chioggia independent de situația financiară a acestora la momentul respectiv, aspect care nu corespunde principiului maximizării profiturilor în funcție de care s-ar orienta un operator privat.

d) Concluzie

122. În concluzie, trebuie respinse criticile formulate de recurenți care sunt îndreptate împotriva constatării Tribunalului conform căreia obiectivul de compensare a dezavantajelor cu care se confruntă întreprinderile stabilite în Veneția și în Chioggia nu poate determina dispariția caracterului de ajutor al reducerilor contribuțiilor sociale.

123. Contrar opiniei exprimate de Comisie, considerăm că nu este neapărat necesară înlocuirea motivării hotărârii. Astfel, acest lucru ar fi necesar doar dacă criticile formulate de recurenți nu ar putea fi respinse în temeiul motivării cuprinse în hotărârea atacată. Astfel cum s-a prezentat anterior, criticile pot fi totuși respinse pe baza elementelor motivării prezentate mai sus, fără a fi necesar ca Tribunalul să analizeze în ce situații specifice obiectivul urmărit poate fi luat în considerare în mod excepțional deja la momentul aprecierii caracterului ajutorului. De aceea, nu considerăm că este necesară înlocuirea motivării Tribunalului cuprinse la punctele 185-188

din hotărârea atacată, chiar dacă aprecierile formulate de Tribunal ar conține erori de drept în această privință.

B — *Cu privire la examinarea condiției privind denaturarea concurenței și afectarea schimburilor comerciale interstatale*

1. Motivarea hotărârii atacate

124. Celelalte critici formulate de recurenți prin care se contestă argumentele prezentate în subsidiar de Tribunal la punctele 189-194 din hotărârea atacată trebuie respinse ca inoperante [73]. Constatarea Tribunalului potrivit căreia reducerile contribuțiilor sociale ar reprezenta un tratament favorabil în sensul articolului 87 alineatul (1) CE este susținută chiar de motivarea că obiectivul urmărit prin acordarea reducerilor contribuțiilor sociale, mai exact acela de compensare a dezavantajelor concurențiale suportate de întreprinderile stabilite în Veneția și în Chioggia, nu poate fi avut în vedere în contextul articolului 87 alineatul (1) CE. Astfel, o eroare de drept în motivarea formulată în subsidiar de Tribunal nu ar fi de natură să pună în discuție constatarea acestuia potrivit căreia reducerile contribuțiilor sociale reprezintă avantaje în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

125. În concluzie, trebuie respinse în totalitate criticile recurenților îndreptate împotriva acestei constatări.

126. În continuare, recurenții contestă constatările Tribunalului conform cărora Comisia ar fi examinat în mod suficient dacă schema privind reducerile contribuțiilor sociale denaturează concurența și afectează schimburile comerciale interstatale și, de asemenea, că aceasta ar fi motivat suficient acest aspect. Tribunalul a întemeiat aceste constatări pe motivarea prezentată la punctele 222-252 din hotărârea atacată. În cuprinsul acestor puncte, Tribunalul a menționat mai întâi că, în cadrul examinării unei scheme de ajutor multisectoriale, Comisia s-ar putea limita să analizeze caracteristicile schemei respective fără a aborda cazuri particulare [74]. În continuare, Tribunalul a precizat că repartizarea sarcinii probei în cadrul procedurii de control al ajutoarelor de stat ar depinde de respectarea de către Comisie și de către statele membre respectiv de către terții implicați a obligațiilor procedurale respective [75]. Astfel, ar reveni respectivului stat membru respectiv terților implicați sarcina de a oferi Comisiei în cadrul procedurii administrative toate informațiile necesare [76]. De aceea, în prezența unei scheme de ajutor multisectoriale, Comisia ar fi

73 — A se vedea în acest sens jurisprudența citată la nota de subsol 58.

74 — Punctele 227-231 din hotărârea atacată.

75 — Punctul 232 din hotărârea atacată.

76 — Punctul 233 și următorul din hotărârea atacată.

obligată numai să controleze existența condițiilor privind afectarea schimburilor comerciale dintre statele membre și denaturarea concurenței, dacă acesteia i-au fost prezentate suficiente informații în acest sens în cadrul procedurii administrative. În cazul în care Comisia nu a dispus de informații suficiente, în conformitate cu jurisprudența, aceasta ar putea recurge la o prezumție care s-ar putea întemeia pe analiza caracteristicilor schemei de ajutor respective [77]. De asemenea, amploarea motivării necesare a Comisiei ar depinde de datele și de informațiile comunicate Comisiei în cadrul procedurii administrative [78]. Legalitatea deciziei Comisiei ar trebui apreciată doar pe baza informațiilor de care aceasta a dispus la momentul adoptării deciziei [79].

127. În continuare, Tribunalul a examinat dacă motivarea Comisiei a fost suficientă având în vedere aceste informații, afirmând că aceasta a fost suficientă în special deoarece observațiile și documentele transmise Comisiei în cadrul procedurii administrative nu au conținut indicii sau informații concrete care ar fi putut atrage atenția Comisiei asupra anumitor ramuri economice și care i-ar fi permis acesteia să constate în special că reducerile contribuțiilor sociale contestate nu afectau schimburile intercomunitare în aceste ramuri economice și că nu puteau să aibă consecințe asupra concurenței. Prin urmare, Comisiei nu i-ar fi revenit obligația să obțină informații suplimentare de la autoritățile naționale [80].

128. În continuare, Tribunalul a respins motivele privind încălcarea principiului nediscriminării și caracterul contradictoriu al motivării, care fuseseră invocate în ipoteza că ar fi fost avută în vedere situația întreprinderilor municipale, însă nu și situația reclamanților, respectiv a anumitor categorii de ramuri economice. Și în această privință Tribunalul a invocat faptul că, în cadrul procedurii administrative, Comisiei îi fuseseră puse la dispoziție informații specifice privind întreprinderile municipale [81].

129. În plus, Tribunalul a respins critica potrivit căreia Comisia ar fi trebuit să analizeze mai mult nivelul scăzut al reducerilor contribuțiilor sociale și caracterul local al activității desfășurate de întreprinderile beneficiare. Nivelul scăzut al reducerilor contribuțiilor sociale nu ar exclude posibilitatea afectării schimburilor comerciale dintre statele membre. Chiar și în cazul în care întreprinderile beneficiare și-ar fi desfășurat activitatea doar

77 — Punctul 235 din hotărârea atacată.
78 — Punctul 236 și următorul din hotărârea atacată.
79 — Punctul 238 din hotărârea atacată.
80 — Punctele 239-243 din hotărârea atacată.
81 — Punctele 244 și 245 din hotărârea atacată.

pe plan local, schimburile comerciale dintre statele membre ar putea fi afectate și concurența ar putea fi denaturată [82].

130. În consecință, Tribunalul a hotărât că decizia Comisiei a fost suficient motivată [83].

131. În sfârșit, Tribunalul a respins și motivul potrivit căruia decizia atacată nu ar fi fost suficient de clară pentru a fi executată de către autoritățile naționale. În acest context, Tribunalul a arătat că motivarea deciziei atacate a fost suficientă pentru a da posibilitatea autorităților naționale să stabilească întreprinderile care ar fi trebuit să restituie ajutoarele. În plus, autorităților naționale nu le-ar reveni obligația să verifice în fiecare caz în parte, la momentul punerii în aplicare a deciziei atacate, dacă sunt îndeplinite criteriile stabilite la articolul 87 alineatul (1) CE [84].

2. Principalele argumente ale părților

132. *Italgas* invocă faptul că Tribunalul ar fi încălcat normele privind repartizarea sarcinii probei, pornind de la premisa că autorităților naționale sau terților interesați le-ar reveni sarcina probei privind condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE.

133. În continuare, Tribunalul ar fi stabilit în mod eronat că decizia Comisiei ar fi fost suficient motivată. Anterior adoptării deciziei atacate, Comisia ar fi primit informații care ar fi dat naștere la îndoieli referitoare la eventualitatea ca reducerile contribuțiilor sociale pentru anumite categorii de întreprinderi, respectiv pentru anumite sectoare economice, să determine denaturarea concurenței și afectarea schimburilor comerciale interstatale. Într-adevăr, Comisia ar fi solicitat autorităților italiene să pună la dispoziție toate informațiile necesare pentru a putea aprecia situația întreprinderilor municipale. Cu toate acestea, Comisia ar fi trebuit să efectueze și alte investigații cu privire la alte categorii de întreprinderi asupra cărora i s-ar fi atras atenția. Aceasta ar fi trebuit cel puțin să clarifice care sunt criteriile pe care autoritățile naționale ar trebui să le respecte la momentul executării deciziei pentru a evita situațiile în care autoritățile naționale solicită restituirea avantajelor care nu constituie ajutoare.

134. De asemenea, Tribunalul ar fi denaturat elemente de probă. Astfel, din scrisoarea orașului Veneția din 18 mai 1998, din comunicarea guvernului italian din 23 ianuarie 1999 și din scrisoarea autorităților italiene din 10 iunie 1999, nu ar fi reieșit doar indicii cu privire la faptul că în cazul întreprinderilor municipale reducerile contribuțiilor sociale nu erau de natură să denatureze concurența și să afecteze schimburile comerciale dintre

82 — Punctele 246-248 din hotărârea atacată.
83 — Punctele 250-253 din hotărârea atacată.
84 — Punctul 251 și următorul din hotărârea atacată.

statele membre. Mai mult, din acestea ar fi reieșit și informații cu privire la alte categorii de întreprinderi.

135. În sfârșit, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept atunci când a constatat că decizia atacată a fost suficient de concretă pentru a putea fi executată de autoritățile naționale. Astfel cum ar recunoaște însăși Comisia, decizia atacată ar fi incompletă și ar fi trebuit completată cu scrisorile Comisiei din 29 august și din 29 octombrie 2001. Adoptarea unor astfel de decizii incomplete nu ar fi compatibilă cu sistemul de control al ajutoarelor. În primul rând, Comisia ar trebui să analizeze deja, în cadrul procedurii oficiale de investigare, indiciile potrivit cărora în anumite cazuri nu este vorba despre ajutoare, respectiv că acestea sunt compatibile cu piața comună. Numai în acest mod s-ar garanta că autoritățile naționale ar fi în măsură să aplice corect deciziile Comisiei. În al doilea rând, investigațiile nu ar putea fi amânate pentru procedura de executare a deciziei, deoarece astfel nu s-ar asigura nici efectuarea unei investigații corespunzătoare de către Comisie și nici controlul Comisiei efectuat de instanțele comunitare.

136. Și *Hotel Cipriani* contestă constatarea Tribunalului conform căreia decizia Comisiei ar fi fost suficient motivată. Piața hotelieră și cea a restaurantelor ar fi condiționată de factorul local, deoarece turiștii stabilesc mai întâi obiectivul teritorial pe care doresc să îl atingă și după aceea hotelul sau restaurantul. Întrucât hotelurile din Veneția nu s-ar afla într-un raport de concurență cu hotelurile din alte orașe, reducerile contribuțiilor sociale nu ar fi putut afecta schimburile comerciale interstatale.

137. *Comitato* consideră că prin constatarea potrivit căreia Comisia nu și-ar fi încălcat obligațiile procedurale, Tribunalul a încălcat principiul nediscriminării. Astfel, Comisia ar fi efectuat o analiză aprofundată numai cu privire la întreprinderile municipale, însă nu și cu privire la alte categorii de întreprinderi.

138. În continuare, *Comitato* și *guvernul italian* contestă de asemenea constatarea Tribunalului potrivit căreia Comisia nu ar fi comis nicio eroare de motivare. Chiar și în cazul unei scheme de ajutoare cu obiectiv regional, Comisia nu ar trebui să se limiteze la constatări de principiu sau să invoce prezumții, ci ar trebui să prezinte dovezi în sensul îndeplinirii condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE. Motivarea Comisiei s-ar fi limitat la constatarea că reducerile contribuțiilor sociale ar fi fost acordate întreprinderilor care ar fi participat intens la schimburile comerciale interstatale, precum întreprinderi din sectorul comercial și din sectorul serviciilor. Aceasta nu ar fi ținut seama de faptul că

activitatea multor întreprinderi din Chioggia și din Veneția se desfășoară doar la nivel local, cu toate că acest aspect ar fi reieșit din informațiile care ar fi fost prezentate Comisiei. Guvernul italian consideră că, în speță, Comisia ar fi trebuit să țină mai mult seama de nivelul scăzut al reducerilor contribuțiilor sociale, de caracterul local al activității beneficiarilor și de poziția insulară a Veneției.

139. În sfârșit, guvernul italian consideră că ar fi trebuit să se aplice criteriile de apreciere a ajutoarelor individuale, deoarece Comisia ar fi putut cunoaște astfel cine sunt beneficiarii și care este nivelul reducerilor contribuțiilor sociale. După adoptarea deciziei atacate, Comisia ar fi exclus existența unui ajutor pentru anumite întreprinderi, deoarece în cazul acestora nu au fost afectate schimburile comerciale interstatale. Comisia ar fi trebuit să efectueze deja această analiză în cadrul procedurii oficiale de investigare.

140. *Comisia* consideră că aceste critici trebuie respinse. Tribunalul ar fi stabilit în mod corect că aceasta și-a motivat în mod suficient decizia.

141. În primul rând, Tribunalul ar fi evidențiat în mod corect că, la momentul aprecierii unei scheme de ajutoare multisectoriale ilegale, Comisia se poate limita la o apreciere generală, fără a analiza separat fiecare sector economic. În această situație, autorităților naționale și terților interesați le revine obligația să furnizeze Comisiei informațiile necesare, astfel încât aceasta să poată aprecia dacă, în ceea ce privește anumite sectoare economice, măsura nu poate să denatureze concurența sau să afecteze schimburile comerciale interstatale. Informațiile care fuseseră puse la dispoziția Comisiei nu ar fi evidențiat aspecte deosebite cu privire la sectoarele economice ale industriei hoteliere și aprovizionării cu gaze naturale.

142. În al doilea rând, Tribunalul ar fi evidențiat în mod corect că și acordarea unui tratament favorabil în privința activităților de natură pur locală ar putea denatura concurența și ar putea afecta schimburile comerciale interstatale, deoarece aceasta ar putea avea consecințe asupra ofertei anumitor produse și servicii.

143. În al treilea rând, Tribunalul ar fi săvârșit erori de drept cu privire la sarcina probei. Cu toate acestea, concluziile acestuia ar fi fost în cele din urmă corecte, astfel încât această critică ar trebui respinsă, efectuând o înlocuire a motivării hotărârii atacate. Astfel, Comisia ar fi prezentat probe conform cărora schema privind reducerile contribuțiilor sociale ar reprezenta un ajutor. Obiectul examinării Comisiei l-ar fi constituit schema privind reducerile contribuțiilor sociale, iar nu fiecare avantaj acordat conform acestei scheme. Dacă această schemă ar fi fost notificată anterior Comisiei, în principiu, aceasta ar fi trebuit să efectueze doar o evaluare generală a acestuia, fără a ține seama de cazurile individuale. Astfel, ar fi obligația statului membru

să semnaleze Comisiei situațiile deosebite. Aceste principii ar trebui să se aplice și în cazul în care statul membru nu își respectă obligația de notificare. Astfel, statele membre nu ar trebui să fie răsplătite pentru nerespectarea obligației de notificare. Astfel cum ar reieși din hotărârea atacată, Comisiei nu i-ar fi fost puse la dispoziție informații specifice privind întreprinderile reclamante. În acest context, Comisia menționează că ar fi solicitat în mod repetat autorităților naționale să îi transmită informații.

3. Apreciere juridică

144. În al patrulea rând, ar trebui respinsă critica privind denaturarea elementelor de probă. În măsura în care Italgas contestă aprecierea situației de fapt efectuată de Tribunal, acest aspect ar fi inadmisibil în cadrul unui recurs. În măsura în care Italgas ar critica denaturarea elementelor de probă, acest aspect ar fi, în principiu, admisibil. Însă, pe fond, Italgas nu critică denaturarea elementelor de probă, ci aprecierea acestora de către Tribunal. În orice caz, Tribunalul ar fi stabilit în mod corect că informațiile generale furnizate de elementele de probă nu ar fi conținut informații concrete care să fi atras atenția Comisiei asupra existenței unei situații deosebite în anumite sectoare.

145. În al cincilea rând, ar trebui respinsă și critica formulată de Italgas cu privire la caracterul incomplet al deciziei atacate. În măsura în care motivarea hotărârii atacate ar conține elemente contradictorii, acest lucru ar fi cauzat de erorile de drept pe care Tribunalul le-ar fi săvârșit în cadrul evaluării existenței calității procesuale active. De altfel, Comisia nu ar fi obligată să analizeze cazuri individuale în cadrul evaluării unei scheme de ajutoare multisectoriale.

146. Recurenții contestă constatarea Tribunalului potrivit căreia Comisia ar fi analizat în mod suficient în decizia atacată dacă reducerile contribuțiilor sociale denaturează concurența și afectează schimburile comerciale interstatale și, de asemenea, că ar fi motivat corespunzător acest aspect. În acest context, recurenții critică erori de drept atât în acea parte a motivării Tribunalului în care acesta a prezentat criteriul de evaluare aplicabil, cât și în acea parte a motivării în care Tribunalul a aplicat acest criteriu de evaluare.

147. Vom analiza aceste critici mai întâi în ceea ce privește aprecierea schemei referitoare la reducerile contribuțiilor sociale efectuată de Tribunal și de Comisie (a). În continuare, vom analiza modul în care trebuie apreciate aceste critici în contextul în care, în decizia atacată, Comisia nu s-a limitat doar la evaluarea schemei privind reducerile contribuțiilor sociale, ci a dispus și restituirea ajutoarelor acordate (b).

a) Cu privire la evaluarea schemei privind reducerile contribuțiilor sociale

schemei respective [85]. Astfel, în principiu, aceasta se poate limita la o evaluare a schemei naționale, fără a analiza avantajele individuale acordate în temeiul acestei scheme. La baza acestui demers se află ideea că un stat membru nu trebuie recompensat pentru o încălcare a obligației sale de notificare. Prin urmare, Comisia nu ar trebui să afle într-o situație mai defavorabilă decât în cazul în care statul membru ar fi notificat în prealabil schema.

i) Cu privire la criteriul de evaluare și la sarcina probei

148. Recurenții critică mai întâi erorile de drept privind criteriul de evaluare și sarcina probei.

— Cu privire la criteriul de evaluare

149. În măsura în care recurenții critică faptul că Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept cu privire la criteriul de evaluare care trebuia aplicat de Comisie, această critică este nefondată.

150. Astfel cum a stabilit în mod corect Tribunalul, la punctul 209 din hotărârea atacată, criteriul de evaluare aplicat de Comisie în cadrul controlului ajutoarelor depinde în primul rând de obiectul supus controlului. Într-un caz în care Comisia examinează compatibilitatea unei scheme multisectoriale ilegale cu dispozițiile articolului 87 CE, în principiu, aceasta este obligată doar să verifice normele

151. În continuare, Tribunalul a susținut în mod corect, la punctele 211 și următoarele din hotărârea atacată, că obiectul supus controlului Comisiei poate depinde și de informațiile comunicate acesteia pe parcursul procedurii. În cazul în care Comisiei i se comunică informații specifice cu privire la un anumit beneficiar, respectiv cu privire la un anumit sector de activitate, acest fapt poate determina o obligație procedurală a Comisiei. Dacă informațiile sunt complete, Comisia trebuie să țină seama de respectivul beneficiar [86] sau de respectivul sector de activitate. Dacă informațiile sunt incomplete, în conformitate cu articolul 13 alineatul (1) a doua teză din Regulamentul nr. 659/1999, Comisia trebuie să solicite statului membru să îi transmită

85 — Hotărârea Italia și Sardegna Lines (citată la nota de subsol 42, punctul 51), Hotărârea din 29 aprilie 2004, Grecia/Comisia (C-278/00, Rec., p. I-3997, punctul 24), Hotărârea din 15 decembrie 2005, Italia/Comisia (C-66/02, Rec., p. I-10901, punctul 91 și următorul), și Hotărârea din 15 decembrie 2005, Unicredito Italiano (C-148/04, Rec., p. I-11137, punctul 67 și următorul).

86 — Hotărârea Tribunalului din 22 noiembrie 2001, Mitteldeutsche Erdöl-Raffinerie/Comisia (T-9/98, Rec., p. II-3367, punctul 116 și următorul).

într-un termen stabilit de aceasta toate documentele, informațiile și datele necesare.

152. Astfel, trebuie respinsă ca nefondată critica potrivit căreia Tribunalul ar fi aplicat un criteriu de evaluare eronat.

— Cu privire la sarcina probei

153. În continuare, Italgas critică faptul că Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept în ceea ce privește sarcina probei.

154. Această critică este nefondată.

155. Astfel, contrar aprecierilor formulate de Tribunal, la punctul 232 din hotărârea atacată, în prezenta cauză, nici Republicii Italiene, nici reclamanților nu le revine sarcina probei pentru a demonstra că schema privind reducerile contribuțiilor sociale nu denaturează concurența sau nu afectează schimburile comerciale interstatale. Mai mult, Comisiei îi revine sarcina probei pentru a demonstra îndeplinirea condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE[87] și, prin urmare, pentru a demonstra existența unei denaturări a concurenței și a unei afectări a schimburilor comerciale interstatale.

156. În continuare, considerăm că este cel puțin ambiguă constatarea Tribunalului, cuprinsă la punctul 233 din hotărârea atacată, conform căreia revine statului membru și terților interesați obligația de invoca argumentele lor și de a furniza Comisiei toate informațiile relevante. Obligațiile procedurale ale Comisiei, ale statelor membre și ale celorlalte părți implicate într-o procedură de investigare a ajutoarelor nu au consecințe directe asupra sarcinii probei. Totuși, astfel cum s-a prezentat anterior, acestea pot influența atât obiectul verificării, cât și problema de când se consideră că a fost prezentată dovada privind existența condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE. Astfel, articolul 13 alineatul (1) a doua teză din Regulamentul nr. 659/1999 prevede că decizia Comisiei poate fi adoptată pe baza informațiilor disponibile, în cazul în care un stat membru nu a respectat un ordin de furnizare a informațiilor.

157. În concluzie, motivarea Tribunalului privind repartizarea sarcinii probei este eronată. Cu toate acestea, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 239 din hotărârea atacată, Tribunalul a verificat totuși, în pofida acestei erori de drept, dacă Comisia a demonstrat suficient afectarea concurenței și a schimburilor comerciale interstatale. Prin urmare, în definitiv, eroarea de drept nu a produs efecte.

87 — A se vedea Hotărârea din 13 aprilie 1994, Germania și Pleuger Worthington/Comisia (C-324/90 și C-342/90, Rec., p. I-1173, punctul 23).

Pentru acest motiv, trebuie respinsă critica formulată de Italgas și trebuie înlocuită motivarea Tribunalului.

— Concluzie intermediară

158. În concluzie, criticile privind criteriul de evaluare și sarcina probei nu sunt pertinente.

ii) Cu privire la aplicarea criteriului de evaluare

159. Recurenții contestă de asemenea acea parte a motivării în care Tribunalul a aplicat acest criteriu de evaluare în prezentul caz. Conform afirmațiilor acestora, în primul rând, Comisia nu ar fi demonstrat, respectiv nu ar fi motivat suficient, faptul că schema ar denatura concurența și ar afecta schimburile comerciale interstatale. În continuare, aceștia critică faptul că, în prezenta cauză, Comisia ar fi trebuit să examineze toate cazurile individuale, situația individuală a Italgas și a Hotel Cipriani, respectiv situația anumitor sectoare economice. În sfârșit, aceștia critică încălcarea principiului nediscriminării și denaturarea de către Tribunal a elementelor de probă.

— Cu privire la proba privind denaturarea concurenței și afectarea schimburilor comerciale interstatale

160. Trebuie respinsă critica potrivit căreia Tribunalul ar fi stabilit în mod eronat că denaturarea concurenței și afectarea schimburilor comerciale interstatale ar fi fost demonstrate de către Comisie.

161. Astfel cum s-a arătat anterior, la momentul examinării unei scheme de ajutoare multisectoriale ilegale Comisia nu este obligată, în principiu, să verifice în fiecare caz în parte dacă toate avantajele acordate conform acestei scheme reprezintă ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Mai mult, Comisia se poate limita să demonstreze că schema în sine este compatibilă cu articolul 87 CE. Prin urmare, aceasta nu trebuie să verifice nici dacă toate avantajele acordate conform acestei scheme denaturează concurența și afectează schimburile comerciale interstatale.

162. Tribunalul a constatat în mod corect că această probă a fost prezentată de Comisie. Astfel, nu există cerințe foarte ridicate cu privire la proba potrivit căreia schema în sine este în măsură să denatureze concurența și să afecteze schimburile comerciale interstatale. În acest sens, este suficient să se arate că cel puțin o parte din avantajele acordate conform schemei sunt de această natură. În mod

evident, astfel se prezintă situația în cazul reducerilor contribuțiilor sociale acordate tuturor întreprinderilor dintr-o anumită regiune.

163. Astfel de ajutoare pentru exploatare scutesc întreprinderile de la plata unor cheltuieli pe care, în mod normal, ar fi trebuit să le suporte. Astfel, acestea denaturează concurența dintre întreprinderile beneficiare și celelalte întreprinderi care nu beneficiază de avantaje [88]. Obiecția formulată de guvernul italian potrivit căreia acest aspect ar fi trebuit examinat mai îndeaproape, având în vedere nivelul scăzut al reducerilor, nu este pertinentă. Astfel cum a susținut în mod corect Tribunalul la punctul 247 din hotărârea atacată, Comisia, în considerentul (110) al deciziei atacate, a exclus în mod expres din domeniul de aplicare al articolului 87 alineatul (1) CE reducerile contribuțiilor sociale care cad sub incidența regulii *de minimis*. În continuare, Tribunalul a menționat în mod corect că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, nici cuantumul relativ redus al unui avantaj, nici mărimea relativ redusă a unei întreprinderi beneficiare nu exclud posibilitatea denaturării concurenței. Acest lucru este valabil mai ales atunci când avantajul este acordat, precum în prezentul caz, cu scopul de a menține activitatea întreprinderilor care, altfel, ar dispărea de pe piață.

164. Și în ceea ce privește afectarea schimburilor comerciale interstatale Tribunalul a constatat în mod corect că motivarea deciziei Comisiei a fost suficientă. Astfel, în considerentul (49) al deciziei atacate, Comisia a arătat mai întâi că reducerile contribuțiilor sociale s-au aplicat pentru toate întreprinderile stabilite în Veneția și în Chioggia. În continuare, aceasta a arătat că cel puțin unele dintre aceste întreprinderi participă la schimburile comerciale interstatale.

165. Astfel, Comisia a prezentat dovada că schema privind reducerile contribuțiilor sociale denatura concurența și afecta schimburile comerciale interstatale, deoarece acesta era cazul cel puțin pentru o parte din avantajele acordate conform acestei scheme. Pentru motivele menționate anterior, Comisia nu a fost obligată să demonstreze că toate avantajele acordate conform schemei denaturau concurența și afectau schimburile comerciale interstatale.

— Cu privire la necesitatea examinării tuturor cazurilor individuale

166. În măsura în care este criticat faptul că ar fi revenit Comisiei obligația să verifice dacă toate reducerile contribuțiilor sociale erau de natură să producă o denaturare a concurenței și să afecteze schimburile comerciale interstatale în anumite cazuri individuale, această critică trebuie respinsă.

88 — Hotărârea din 6 noiembrie 1990, Italia/Comisia (C-86/89, Rec., p. I-3891, punctul 18), și Hotărârea din 19 septembrie 2000, Germania/Comisia (C-156/98, Rec., p. I-6857, punctul 30).

167. Astfel cum s-a constatat deja, în principiu, Comisia nu are obligația de a demonstra acest lucru. Cu toate acestea, se ridică problema dacă faptul că, pe parcursul procedurii administrative, Comisiei i-au fost furnizate informații pe baza cărora aceasta ar fi putut stabili identitatea și numărul întreprinderilor vizate constituie un temei pentru obligația procedurală a Comisiei de a analiza situația individuală a acestor întreprinderi.

168. În acest context, este necesar să se facă distincție între indicațiile și informațiile incomplete și indicațiile și informațiile insuficient de specifice. Indicațiile specifice pot obliga Comisia să ia în considerare anumite situații. În măsura în care indicațiile și informațiile sunt suficient de specifice, însă incomplete, Comisia poate avea obligația, în temeiul articolului 13 alineatul (1) a doua teză din Regulamentul nr. 659/1999, să solicite statelor membre să furnizeze informații. Pe de altă parte, indicațiile nespecifice și, în consecință, nemotivate suficient nu implică o obligație procedurală corespunzătoare din partea Comisiei. Astfel, în caz contrar, ar putea fi subminat prea ușor principiul conform căruia un stat membru nu trebuie recompensat pentru încălcarea obligației sale de notificare și conform căruia Comisia se poate limita, în principiu, la investigarea schemei de ajutoare ca atare. Astfel cum a constatat Tribunalul la punctele 240 și 242 și următorul din hotărârea atacată, informațiile care fuseseră furnizate Comisiei cu privire la fiecare întreprindere nu au fost suficient de specifice pentru a determina o obligație procedurală a Comisiei.

— Cu privire la necesitatea examinării situației individuale a Italgas și a Hotel Cipriani

169. Este de asemenea nefondată critica potrivit căreia Comisia ar fi trebuit să țină seama de situația individuală a Italgas și a Hotel Cipriani. Astfel cum a constatat în mod corect Tribunalul la punctele 214 și 241 din hotărârea atacată, pe parcursul procedurii Comisiei nu i-au fost furnizate informații specifice care ar fi putut constitui temeiul unei obligații procedurale de a ține seama de situația individuală a acestor reclamanți.

— Cu privire la necesitatea examinării anumitor sectoare economice

170. În plus, recurenții susțin că nu ar fi fost suficientă motivarea Comisiei cu privire la ramurile economice ale construcțiilor, comerțului și industriei hoteliere și invocă faptul că Tribunalul ar fi trebuit să constate acest lucru.

171. Şi această critică este nefondată. Astfel cum a menționat în mod corect Tribunalul, în cadrul procedurii administrative Comisiei nu i-a fost furnizată nicio informație specifică în acest sens care ar fi putut constitui temeiul unei obligații procedurale a Comisiei. Din cuprinsul punctului 240 din hotărârea atacată reiese însă că, în cadrul procedurii oficiale de investigare, autoritățile italiene au arătat, prin scrisoarea din 23 ianuarie 1999, că întreprinderile din ramurile economice ale construcțiilor, comerțului, industriei hoteliere și prestărilor de servicii de interes economic general nu ar fi putut participa la schimburi comerciale. Tribunalul a atras însă atenția că această afirmație nu ar fi fost susținută de niciun argument de drept sau de fapt. În plus, documentele prezentate ca anexă la această scrisoare nu ar fi conținut nici un punct de vedere sau un indiciu din care s-ar fi putut concluziona că ramurile economice menționate de autoritățile italiene în scrisoarea amintită ar fi vizat exclusiv piețele locale.

— Cu privire la denaturarea elementelor de probă

172. Întrucât nu au existat informații specifice, nici în această privință nu a existat o obligație procedurală a Comisiei. Prin urmare, și această critică este nefondată.

— Cu privire la principiul nediscriminării

173. În măsura în care recurenții invocă încălcarea principiului nediscriminării, și această critică este nefondată. Este adevărat că, în cadrul unui control al ajutoarelor, Comisia trebuie să efectueze o examinare diligentă și imparțială [89]. În acest context, Comisia trebuie să țină seama și de principiul egalității de tratament și, prin urmare, să trateze la fel situațiile comparabile. Astfel cum a constatat în mod corect Tribunalul la punctul 244 și următorul din hotărârea atacată, situația întreprinderilor municipale diferă de situația celorlalți beneficiari prin faptul că au existat informații specifice, chiar dacă incomplete cu privire la întreprinderile municipale. Aceste informații specifice au determinat apariția unei obligații procedurale a Comisiei pe care aceasta a îndeplinit-o prin emiterea unui ordin de furnizare a informațiilor.

174. În măsura în care Italgas critică faptul că Tribunalul ar fi denaturat elemente de probă, această critică trebuie respinsă. Astfel, în cuprinsul acestei critici, Italgas nu invocă faptul că Tribunalul ar fi denaturat conținutul anumitor documente. Mai mult, Italgas susține că, pe baza indicațiilor rezultate din anumite documente, Tribunalul ar fi trebuit să tragă concluzia că, în speță, Comisia ar fi avut obligația procedurală să țină seama de aceste informații. Totuși, Italgas însuși recunoaște că ar fi fost vorba despre indicații generale

89 — Hotărârea din 2 aprilie 1998, Comisia/Sytraval și Brink's France (C-367/95 P, Rec., p. I-1719, punctul 62).

și, așadar, nu despre indicații specifice. În concluzie, având în vedere cele menționate anterior, critica formulată de Italgas trebuie respinsă.

iii) Concluzie intermediară

175. În concluzie, trebuie respinse în totalitate critice formulate împotriva acelei părți din motivarea Tribunalului în care acesta a examinat aplicarea de către Comisie în prezentul caz a criteriului de evaluare adoptat drept bază de Tribunal și de Comisie.

b) Cu privire la ordinul de recuperare

176. În opinia recurenților, Comisia nu ar fi trebuit să emită ordinul de recuperare prevăzut la articolul 5 din decizia atacată, fără să fi examinat anterior dacă fiecare reducere a contribuțiilor sociale îndeplinește condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE. Pe baza acestei opinii, recurenții critică faptul că Tribunalul nu a considerat suficientă motivarea Comisiei. Comisia consideră că această critică trebuie respinsă, fiind în orice caz necesară înlocuirea motivării invocate de Tribunal.

177. Prezenta cauză se distinge prin faptul că Tribunalul și Comisia interpretează în mod diferit ordinul de recuperare a ajutoarelor formulat în decizia atacată. Întrucât interpretarea Tribunalului se întemeiază pe o opinie juridică greșită, criticile recurenților îndreptate împotriva hotărârii atacate sunt fondate (i), acestea trebuie însă respinse, înlocuind motivarea din hotărârea atacată (ii).

i) Cu privire la erorile de drept din motivarea Tribunalului

178. Recurenții critică faptul că Tribunalul ar fi susținut în mod eronat că examinarea efectuată de Comisie ar fi fost suficientă pentru a întemeia pe aceasta ordinul de recuperare a tuturor reducerilor contribuțiilor sociale acordate.

179. Pentru a verifica temeinicia acestei critici, trebuie să se examineze mai întâi dacă Tribunalul a făcut această constatare. În continuare, se impune să se verifice dacă această constatare este eronată.

— Cu privire la motivarea Tribunalului

180. În decizia atacată, Tribunalul a pornit mai întâi de la premisa că, prin ordinul de

recuperare a ajutoarelor prevăzut la articolul 5 din decizia atacată, Comisia a dispus restituirea *tuturor reducerilor contribuțiilor sociale* pe care nu le-a declarat în mod expres în această decizie ca fiind compatibile cu articolul 87 CE.

181. Această interpretare a Tribunalului rezultă din cuprinsul punctului 251 și următorul, precum și din cuprinsul punctelor 100-111 din hotărârea atacată. Tribunalul a stabilit, la punctul 251 din hotărârea atacată, că autorităților naționale nu le revenea obligația ca la momentul punerii în aplicare a deciziei atacate să verifice în fiecare caz în parte dacă au fost îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE. În acest context, Tribunalul a făcut trimitere la precizările sale de la punctele 100-111 din hotărârea atacată. În cuprinsul acestor puncte, Tribunalul a susținut în special că decizia atacată nu conține niciun indiciu cu privire la faptul că, pe lângă avantajele exceptate conform regulii *de minimis*, ar putea fi exceptate de la obligația de restituire și alte avantaje acordate pe baza schemei privind reducerile contribuțiilor sociale, cu motivarea că acestea nu reprezintă ajutoare de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE [90]. În continuare, Tribunalul a prezentat motivele pentru care trebuie respinsă o abordare potrivit căreia, în cadrul executării deciziei atacate, autoritățile naționale ar putea verifica în cazuri individuale existența condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE. Autorităților naționale nu le revine obligația, atunci când execută decizia atacată, să verifice în fiecare caz în parte dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE.

182. Acest lucru este confirmat de motivarea de la punctul 15 din hotărârea atacată. În cuprinsul acestui punct, Tribunalul a citat articolul 2 din decizia atacată, astfel încât *reducerile contribuțiilor sociale* acordate conform articolului 1 din Decretul ministerial din 5 august 1994 întreprinderilor stabilite pe teritoriul Veneției și al Chioggiei reprezintă ajutoare incompatibile cu piața comună.

— Cu privire la caracterul greșit din punct de vedere juridic al acestei interpretări

183. În plus, Tribunalul a considerat suficientă motivarea Comisiei cu privire la un astfel de ordin de recuperare. Această constatare a Tribunalului este afectată de o eroare de drept.

184. Conform abordării Tribunalului, în primul rând, Comisia ar trebui să fie autorizată să dispună restituirea globală a avantajelor acordate pe baza unei scheme multisectoriale, fără să fi analizat în prealabil dacă acestea îndeplinesc, în fiecare caz în parte, condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE. În al doilea rând, la momentul executării unei astfel de decizii, autoritățile naționale nu trebuie să fie autorizate să verifice existența în fiecare caz în parte a condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE.

90 — A se vedea ultima teză a punctului 103 din hotărârea atacată.

185. O asemenea abordare nu este compatibilă nici cu prevederile articolului 87 alineatul (1) CE, nici cu procedura de control al ajutoarelor. Comisia poate dispune restituirea unui avantaj acordat numai în condițiile în care aceasta a efectuat o examinare și a ajuns la concluzia că avantajul nu este compatibil cu articolul 87 CE, prin urmare, că reprezintă un ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, care nu este compatibil cu piața comună.

186. Considerăm că abordarea Tribunalului nu poate fi justificată nici prin faptul că statul membru a încălcat obligația de notificare care îi revine. Astfel cum s-a precizat mai sus [91], acest lucru are drept rezultat doar faptul că, la momentul evaluării unei scheme multisectoriale ilegale, Comisia se poate limita, în principiu, la examinarea normelor schemei respective. Aceasta nu înseamnă însă că, în speță, Comisia se poate întemeia pe o motivare care nu face decât să susțină constatarea că schema multisectorială în sine nu este compatibilă cu articolul 87 CE, pentru a dispune și restituirea tuturor avantajelor acordate pe baza acestei scheme. Considerăm că simplul fapt că astfel de avantaje au fost acordate pe baza unei scheme în temeiul căreia au fost acordate ajutoare în parte incompatibile cu piața comună nu reprezintă o justificare suficientă pentru emiterea unui ordin de recuperare cu caracter atât de vast.

91 — A se vedea punctele 149-152.

— Concluzie intermediară

187. În concluzie, motivarea Tribunalului este afectată de erori de drept.

ii) Înlocuirea motivării

188. Comisia solicită respingerea criticii formulate de recurenți și înlocuirea motivării Tribunalului. Aceasta susține, în principal, că la articolul 5 din decizia atacată se prevede doar restituirea reducerilor contribuțiilor sociale acordate, în măsura în care în fiecare caz individual ar fi fost vorba despre un ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Autoritățile naționale ar trebui să clarifice în cadrul executării deciziei atacate dacă în fiecare caz în parte există condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE.

189. Această cerere de înlocuire a motivării trebuie admisă. La articolul 5 din decizia atacată, Comisia a dispus într-adevăr o restituire doar în măsura în care, în fiecare caz individual, avantajele constituie ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Considerăm că o astfel de abordare este de asemenea compatibilă cu sistemul de control al ajutoarelor, fiind în orice caz necesară respectarea anumitor condiții.

— Cu privire la conținutul ordinului de recuperare

190. Tribunalul a interpretat în mod evident eronat ordinul de recuperare prevăzut la articolul 5 din decizia atacată. Astfel cum menționează Comisia, în decizia atacată aceasta a examinat în primul rând dacă schema privind reducerile contribuțiilor sociale în sine este compatibilă cu articolul 87 CE. Astfel, aceasta nu a efectuat o apreciere globală a tuturor reducerilor contribuțiilor sociale acordate.

191. Acest fapt reiese atât din motivare, cât și din dispozitivul deciziei atacate. Astfel, în considerentul (49) al deciziei atacate, Comisia a constatat cu privire la denaturarea concurenței și la afectarea schimburilor comerciale dintre statele membre doar faptul că schema națională ar afecta concurența și schimburile comerciale interstatale, întrucât reducerea ar fi acordată tuturor întreprinderilor din regiune, prin urmare, *și* întreprinderilor a căror activitate economică ar face obiectul schimburilor comerciale intracomunitare. Motivarea Comisiei conform căreia sunt vizate „și" întreprinderile care participă la schimburile comerciale interstatale, arată în mod clar că, evident, Comisia nu a examinat toate reducerile contribuțiilor sociale din perspectiva condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE.

192. Acest aspect reiese și din dispozitivul deciziei atacate. Astfel, contrar prezentării articolului 2 din decizia atacată, cuprinse la punctul 15 din hotărârea atacată, Comisia nu a stabilit în conținutul respectivului articol că *reducerile contribuțiilor sociale* acordate conform articolului 1 din Decretul ministerial din 5 august 1994 întreprinderilor stabilite pe teritoriul Veneției și al Chioggiei, reprezintă ajutoare incompatibile cu piața comună. La punctul menționat și de asemenea la articolul 1 alineatul (2) din decizia atacată, Comisia s-a limitat mai degrabă să constate că *ajutoarele* acordate în temeiul schemei privind reducerile contribuțiilor sociale sunt incompatibile cu piața comună. Numai în măsura în care autoritățile naționale stabilesc că o reducere a contribuțiilor sociale cuprinsă la articolul 1 alineatul (2) și la articolul 2 din decizia atacată reprezintă într-un caz concret un ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, aceasta nu este compatibilă cu piața comună în temeiul articolului 1 alineatul (2) și al articolului 2 din decizia atacată. Articolul 5 din decizia atacată dispune restituirea avantajului numai pentru aceste cazuri.

— Cu privire la compatibilitatea unei astfel de abordări cu articolul 87 CE și cu sistemul de control al ajutoarelor

193. În continuare, trebuie să se clarifice dacă o astfel de abordare este compatibilă cu articolul 87 CE și cu sistemul de control al ajutoarelor. Tribunalul a considerat

că această situație se regăsește în Hotărârea Italia/Comisia [92]. Astfel, această abordare este susținută de faptul că, în caz contrar, Comisia ar fi nevoită să aleagă între două posibilități nesatisfăcătoare. Aceasta ar trebui fie să examineze toate cazurile individuale înainte de a dispune restituirea, însă în orice caz, acest fapt ar submina principiul conform căruia, în cazul examinării unei scheme multisectoriale, Comisia se poate limita să analizeze caracteristicile programului respectiv, fie, pe de altă parte, să se limiteze să constate incompatibilitatea regimului cu articolul 87 CE. Acest lucru ar fi nesatisfăcător, deoarece ordinul de recuperare reprezintă consecința logică a constatării că există un ajutor incompatibil cu piața comună [93].

194. În plus, considerăm că nu sunt convingătoare obiecțiile formulate împotriva acestei abordări.

195. În primul rând, aceasta abordare nu are drept rezultat faptul că autoritățile și instanțele naționale intervin în mod nepermis în domeniul de competență al Comisiei. Astfel, spre deosebire de condițiile prevăzute la articolul 87 alineatele(2) și (3) CE, autoritățile naționale pot verifica ele însele condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE [94]. În orice caz, trebuie să se țină seama de faptul că autoritățile și instanțele naționale sunt autorizate să efectueze o verificare a condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE numai în măsura în care acestea nu sunt obligate să respecte o constatare efectuată deja într-o decizie a Comisiei.

196. În al doilea rând, se invocă argumentul că o astfel de abordare ar avea drept rezultat o incertitudine juridică referitoare la întinderea competenței de examinare a autorităților naționale. Considerăm că nici această obiecție nu este pertinentă. Astfel cum s-a precizat anterior, competența de examinare a autorităților naționale există numai în măsura în care decizia atacată a Comisiei nu conține nicio constatare definitivă cu privire la existența condițiilor prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE. Prin urmare, Comisia trebuie să arate în mod clar în decizia atacată în ce măsură constatările sale din respectiva decizie s-au limitat la evaluarea schemei în sine, în ce măsură acestea se aplică și în privința examinării avantajelor individuale efectuate de autoritățile și de instanțele naționale și în ce măsură aceasta a efectuat o examinare care depășește sfera examinării schemei în ceea ce privește anumite sectoare economice sau avantaje individuale.

197. Considerăm că decizia atacată îndeplinește aceste cerințe. În ceea ce privește evaluarea posibilității ca reducerile contribuțiilor

92 — Hotărârea din 7 martie 2002, Italia/Comisia (C-310/99, Rec., p. I-2289, punctul 90 și următorul).

93 — Hotărârea din 15 decembrie 2005, Italia/Comisia (C-66/02, Rec., p. I-10901, punctul 113).

94 — Hotărârea din 11 decembrie 1973, Lorenz (120/73, Rec., p. 1471, punctul 8).

sociale să aibă drept rezultat denaturarea concurenței și afectarea schimburilor comerciale interstatale, Comisia s-a limitat, în mod evident, să evalueze schema privind reducerile contribuțiilor sociale în sine. Prin urmare, decizia atacată nu conține nicio constatare definitivă a Comisiei în această privință. În acest sens, autoritățile și instanțele naționale sunt autorizate să verifice în cazuri individuale dacă reducerile contribuțiilor sociale acordate denaturează concurența și afectează schimburile comerciale interstatale.

198. Pe de altă parte, considerăm că acea constatare a Comisiei, conform căreia reducerile contribuțiilor sociale nu își pierd caracterul de ajutor din cauza obiectivului de compensare a dezavantajelor structurale ale întreprinderilor stabilite în Veneția și în Chioggia, nu se aplică doar în privința evaluării schemei privind reducerile contribuțiilor sociale în sine, ci și fiecărui avantaj individual acordat conform schemei privind reducerile contribuțiilor sociale. În această privință există o constatare definitivă a Comisiei care trebuie respectată de autoritățile și de instanțele naționale.

199. În cazul în care autoritățile naționale nu sunt sigure cu privire la domeniul de aplicare al deciziilor, acestea se pot adresa Comisiei, care, în temeiul principiului cooperării loiale, este obligată să colaboreze cu bună-credință cu acestea [95].

200. În al treilea rând se invocă faptul că o asemenea abordare nu ar fi compatibilă cu sistemul de control al ajutoarelor. Astfel, în cazul existenței unui litigiu la momentul executării unei astfel de decizii, Comisia, contrar logicii sistemului, ar trebui să inițieze atât procedura în temeiul articolului 88 alineatul (2) primul paragraf CE, precum și să sesizeze Curtea cu o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor în temeiul articolului 88 alineatul (2) al doilea paragraf CE.

201. Nici această obiecție nu ne convinge. Astfel, se impune să se facă distincția între situațiile în care Comisia trebuie inițieze din nou o procedură oficială de investigare în temeiul articolului 88 alineatul (2) primul paragraf CE și situațiile în care aceasta poate iniția o procedură directă în fața Curții în temeiul articolului 88 alineatul (2) al doilea paragraf CE.

202. Dacă este vorba despre litigii legate de schema în sine, de exemplu, deoarece Comisia consideră că statul membru nu a anulat sau nu a modificat suficient schema pentru a asigura compatibilitatea acesteia cu articolul 87 CE, Comisia poate formula direct o acțiune în temeiul articolului 88 alineatul (2) al doilea paragraf CE. Astfel, există o decizie a Comisiei cu privire la schema de ajutor. În opinia noastră, această situație se aplică și atunci când Comisia consideră că statul membru nu a adoptat în general măsuri suficiente în vederea recuperării ajutoarelor acordate în temeiul schemei.

203. Pe de altă parte, trebuie să se facă distincție dacă este vorba despre recuperarea

95 — Hotărârea din 12 mai 2005, Comisia/Grecia (C-415/03, Rec., p. I-3875, punctul 42), și Hotărârea din 13 noiembrie 2008, Comisia/Franța (C-214/07, Rep., p. I-8357, punctul 45).

avantajelor individuale acordate conform schemei. Dacă este vorba despre avantaje pe care Comisia nu le-a examinat individual în ceea ce privește condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE și dacă litigiul se referă la o condiție prevăzută la articolul 87 alineatul (1) CE, cu privire la care Comisia nu a făcut nicio constatare definitivă în decizia sa, aceasta din urmă trebuie să inițieze o nouă procedură administrativă. În orice caz, în această situație nu este vorba despre redeschiderea procedurii administrative, ci despre inițierea unei proceduri administrative cu un obiect nou, mai exact investigarea măsurii individuale respective. Pe de altă parte, dacă este vorba despre avantaje pe care Comisia le-a evaluat deja pe larg în decizia în raport cu articolul 87 alineatul (1) CE, aceasta poate iniția direct o acțiune în temeiul articolului 88 alineatul (2) al doilea paragraf CE.

204. Astfel, abordarea nu are drept rezultat nici faptul că, în mod contrar logicii sistemului, cu privire la aceeași măsură se inițiază o procedură administrativă în temeiul articolului 88 alineatul (2) primul paragraf CE și se formulează o acțiune în temeiul articolului 88 alineatul (2) al doilea paragraf CE.

205. Prin urmare, trebuie stabilit drept concluzie intermediară că, într-o decizie în care Comisia examinează în primul rând compatibilitatea unei scheme de ajutoare multisectoriale ilegale cu articolul 87 CE, aceasta poate dispune și recuperarea ajutoarelor acordate în conformitate cu această schemă, fără să fie obligată să examineze anterior dacă avantajele acordate în conformitate cu această schemă reprezintă în mod individual ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

iii) Concluzie intermediară

206. În concluzie, trebuie respinse în totalitate și criticile conform cărora Comisia nu ar fi motivat suficient ordinul de recuperare prevăzut la articolul 5 din decizia atacată.

c) Concluzie

207. În concluzie, trebuie reținut că se impune respingerea în totalitate a criticilor formulate împotriva constatării Tribunalului potrivit căreia Comisia ar fi examinat și motivat suficient decizia atacată privind denaturarea concurenței și afectarea schimburilor comerciale interstatale.

C — *Cu privire la serviciile de interes economic general*

1. Motivarea hotărârii atacate

208. În continuare, Comitato și Italgas formulează obiecții împotriva constatării Tribunalului potrivit căreia Comisia nici nu ar fi încălcat articolul 86 alineatul (2) CE, nici nu ar fi motivat în mod contradictoriu decizia sa în această privință. Tribunalul a întemeiat această constatare pe punctele 203-221 din hotărârea atacată. Tribunalul ar fi constatat la punctele menționate că nu ar fi existat nicio eroare de drept săvârșită de Comisie prin faptul că acesta a examinat aplicarea articolului 86 alineatul (2) CE doar cu privire la întreprinderile municipale, iar nu și cu privire la Italgas. La momentul aprecierii unei scheme de ajutoare multisectoriale Comisia nu ar avea obligația să analizeze cazuri individuale. De asemenea, autorităților naționale și terților implicați le-ar reveni obligația de a prezenta argumente pentru aplicarea articolului 86 alineatul (2) CE în cadrul procedurii în fața Comisiei. În orice caz, nu ar fi fost prezentate informații în ceea ce privește Italgas.

2. Principalele argumente ale părților

209. *Comitato*, *Italgas* și *Coopservice* critică faptul că Tribunalul ar fi încălcat prevederile articolului 86 alineatul (2) CE. Comitato consideră că Tribunalul ar fi trebuit să constate încălcarea articolului 86 alineatul (2) CE de către Comisie și că aceasta nu a respectat principiul nediscriminării întrucât nu ar fi efectuat o examinare aprofundată în cadrul căreia să se stabilească căror întreprinderi li se aplică dispozițiile articolului 86 alineatul (2) CE. Italgas și Coopservice critică acest aspect în special cu privire la propria situație, având în vedere că activitatea acestora ar putea fi interpretată ca serviciu de interes economic general.

210. *Comisia* consideră că această critică trebuie respinsă. Tribunalul ar fi precizat în mod corect că statului membru și terților interesați le revine obligația de a prezenta în cadrul procedurii în fața Comisiei motive pentru care măsurile de stat sunt compatibile cu piața comună. De asemenea, la momentul examinării unei scheme de ajutor, Comisia nu ar avea obligația să analizeze cazurile individuale. În prezentul caz, autoritățile italiene ar fi atras atenția cu privire la situația deosebită a întreprinderilor municipale. Cu toate acestea, nici autoritățile italiene, nici terții interesați nu ar fi furnizat informații specifice cu privire la Italgas.

3. Apreciere juridică

211. Criticile privind încălcarea articolului 86 alineatul (2) CE și a principiului nediscriminării trebui respinse. Tribunalul a constatat

în mod corect că, la evaluarea unui regim al ajutoarelor, Comisia nu este, în principiu, nevoită să examineze cazurile individuale. De asemenea, Comisiei nu i se poate imputa că și-ar fi încălcat obligațiile procedurale. După ce autoritățile italiene au atras atenția Comisiei în special cu privire la situația deosebită a serviciilor de interes economic general, aceasta a solicitat autorităților menționate să îi furnizeze informații suplimentare cu privire la întreprinderile respective. Cu toate acestea, autoritățile italiene nu au furnizat informații cu privire la Italgas.

D — *Cu privire la aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE*

1. Motivarea hotărârii atacate

212. În plus, recurenții formulează obiecții împotriva constatării Tribunalului potrivit căreia Comisia nu ar fi săvârșit nicio eroare de drept la momentul aplicării articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE. Tribunalul a întemeiat această constatare pe punctele 280-314 din hotărârea atacată. În cuprinsul acestor puncte, Tribunalul a abordat în special problema dacă, în temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE, Comisia ar fi trebuit să țină seama în mod direct de problemele structurale legate de poziția insulară [96]. În acest context, Tribunalul a reținut mai întâi că Comisia ar avea competența să țină seama de situațiile deosebite, care depășesc sfera comunicărilor și a liniilor sale directoare, în cadrul aplicării ad-hoc a articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE. În acest context, Comisia ar trebui să compare efectele pozitive ale ajutoarelor cu efectele lor negative asupra condițiilor comerciale și asupra menținerii unei concurențe nedenaturate [97].

213. În orice caz, nu ar constitui o eroare de drept faptul că, în acest caz, Comisia nu ar fi aplicat articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE. Comisia nu și-ar fi depășit atribuțiile care îi revin prin faptul că ar fi respins aplicarea acestei norme în prezentul caz, cu motivarea că reducerile contribuțiilor sociale nu ar reprezenta ajutoare pentru exploatare legate de investiții [98].

214. În plus, Comisia ar fi motivat suficient decizia atacată. Astfel, în considerentul (74), aceasta ar fi prezentat motivele pentru care nu intenționa să adopte în prezentul caz metoda aplicării articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE. În considerentul menționat, Comisia ar fi subliniat că, în contextul aderării Suediei și a Finlandei, ar fi modificat parțial metoda pentru a putea ține seama de noile particularități geografice din aceste state membre. Comisia

96 — Punctele 306-311 din hotărârea atacată.
97 — Punctul 307 din hotărârea atacată.
98 — Punctul 308 și următorul din hotărârea atacată.

nu ar fi considerat însă necesară modificarea metodei sale în ceea ce privește întreprinderile din Veneția și din Chioggia, deoarece, în primul rând, situația din Veneția nu ar prezenta aspecte diferite, în al doilea rând, reducerile contribuțiilor sociale sub formă de ajutoare pentru exploatare ar fi de natură să perturbe sistemul în vigoare și, în al treilea rând, această regiune nu prezenta probleme grave de coeziune economică și socială [99].

2. Principalele argumente ale părților

215. *Hotel Cipriani, Comitato, Coopservice* și *guvernul italian* critică, în principal, faptul că atât Comisia, cât și Tribunalul s-ar fi limitat în mod eronat să examineze dacă în prezentul caz ar fi existat noi aspecte care ar fi putut justifica o modificare a comunicărilor și a liniilor directoare existente ale Comisiei cu privire la articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE. Comisia și Tribunalul ar fi trebuit să analizeze dacă ar fi fost indicată aplicarea ad-hoc a acestei norme, având în vedere situația deosebită și unică a Veneției și a Chioggiei.

99 — Punctul 311 din hotărârea atacată.

216. *Comisia* consideră că aceste critici trebuie respinse. Criticile formulate de Comitato ar fi inadmisibile, deoarece acestea au fost îndreptate în primul rând împotriva deciziei atacate a Comisiei. De altfel, criticile formulate de Hotel Cipriani, de Comitato și de guvernul italian ar fi de asemenea nefondate.

3. Apreciere juridică

217. Contrar opiniei exprimate de Comisie, critica formulată de Comitato este admisibilă. Deși, în recursul formulat, Comitato se referă în mare măsură doar la decizia atacată, este indubitabil că acesta critică o eroare de drept a Tribunalului care ar consta în faptul că, în urma acțiunii formulate de acesta, Tribunalul nu ar fi constatat nicio eroare de drept a Comisiei la momentul aplicării articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE. Această critică este admisibilă în procedura de recurs.

218. Criticile sunt însă nefondate. Astfel, Tribunalul a analizat problema aplicării ad-hoc a articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE. La punctul 307 din hotărârea atacată, Tribunalul a subliniat în mod expres că această normă se poate aplica și în afara domeniului reglementat de comunicările și de liniile directoare ale Comisiei, prin urmare ad-hoc.

219. În măsura în care Tribunalul a stabilit că aplicarea ad-hoc a acestei norme ar fi

fost respinsă de către Comisie fără a săvârși o eroare de drept și că aceasta ar fi motivat suficient respingerea menționată, nu putem identifica nicio eroare de drept a Tribunalului. Acesta a subliniat în mod corect că, în domeniul respectiv, Comisia dispune de o largă putere de apreciere, precum și că este vorba despre ajutoare pentru exploatare care prezintă un potențial ridicat de denaturare a concurenței și că zona orașelor Veneția și Chioggia reprezintă o regiune fără probleme acute de coeziune economică și socială.

220. În plus, nu este afectată de o eroare de drept constatarea Tribunalului conform căreia Comisia și-ar fi motivat suficient decizia. În măsura în care, în considerentul (73) și următorul ale deciziei atacate, Comisia a menționat motivele care se opun modificării comunicărilor și liniilor sale directoare existente, aceasta a invocat pe fond motive din care rezultă că, în principiu, în prezentul caz nu este justificată aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE. Astfel, aceste motive nu se opun doar adaptării comunicărilor și liniilor directoare ale Comisiei în raport cu această normă, ci și aplicării sale ad-hoc.

221. Prin urmare, criticile întemeiate pe o încălcare a articolului 87 alineatul (3) CE trebuie respinse.

E — *Cu privire la aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE*

1. Motivarea hotărârii atacate

222. Recurenții critică de asemenea faptul că Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept cu privire la aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE. La punctele 322-329 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins motivele potrivit cărora Comisia ar fi refuzat în mod eronat să aplice derogarea privind politica culturală în temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE. În acest context, Tribunalul s-a întemeiat în primul rând pe faptul că în procedura în fața Comisiei nu ar fi fost prezentată dovada că întreprinderile care au beneficiat de reduceri ale contribuțiilor sociale ar fi suportat cheltuieli suplimentare legate de conservarea patrimoniului cultural [100]. În al doilea rând, modalitățile de aplicare a reducerilor contribuțiilor sociale nu ar garanta că acestea urmăresc obiective de politică culturală [101]. În al treilea rând, Comisia nu ar fi încălcat nici principiul nediscriminării, prin aplicarea derogării culturale pentru Consorzio Venezia Nuova, însă nu și pentru Hotel Cipriani. Astfel, pe parcursul procedurii administrative Comisiei nu i-ar fi fost furnizate indicii cu privire la situația deosebită a Hotel

100 — Punctele 322-324 din hotărârea atacată.

101 — Punctul 325 din hotărârea atacată.

Cipriani. În schimb, Consorzio Venezia Nuova s-ar număra printre întreprinderile municipale cu privire la care autoritățile italiene ar fi furnizat informații detaliate [102].

clădirile individuale din regiunea Veneția și Chioggia este afectată de o eroare de drept. Astfel, orașul Veneția în sine ar aparține patrimoniului cultural.

224. În plus, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare, prin faptul că ar fi calificat în mod incorect Consorzio Venezia Nuova drept întreprindere municipală.

2. Principalele argumente ale părților

225. În sfârșit, Hotel Cipriani critică faptul că nu i se poate imputa că nu ar fi participat la procedura administrativă. Comisia ar fi trebuit să îl invite să participe.

223. *Comitato*, *Hotel Cipriani* și *Coopservice* se îndreaptă mai întâi împotriva aprecierii Tribunalului conform căreia nu toate întreprinderile ar fi proprietare de imobile și, prin urmare, nu toate întreprinderile ar suporta cheltuieli suplimentare aferente lucrărilor de restaurare și de întreținere. Comitato susține că s-ar fi demonstrat că toate întreprinderile ar fi trebuit să efectueze lucrări de întreținere. Acestea au costat mai mult în zona Veneției și a Chioggiei. Reducerile contribuțiilor sociale, care s-ar fi aplicat doar pentru activitățile din această zonă, ar fi diminuat, prin urmare, în primul rând, cheltuielile aferente lucrărilor de întreținere și, în al doilea rând, ar fi permis întreprinderilor respective din această regiune să investească mai mult în lucrările de întreținere. Hotel Cipriani subliniază că măsurile ar fi fost în avantajul întreprinderilor care ar fi suportat costuri speciale din cauza situației deosebite din Veneția. Comitato și Hotel Cipriani consideră că și distincția dintre

226. *Comisia* consideră că aceste critici trebuie respinse.

3. Apreciere juridică

227. Criticile formulate de Comitato și de Hotel Cipriani nu sunt pertinente. Astfel, constatarea Tribunalului potrivit căreia aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE nu ar fi justificată deoarece nu s-ar fi demonstrat existența unei legături suficiente între reducerile contribuțiilor sociale și conservarea patrimoniului cultural nu conține nicio eroare de drept.

102 — Punctele 326-328 din hotărârea atacată.

228. În primul rând, este incorectă opinia potrivit căreia, într-un oraș care aparține patrimoniului cultural mondial, lucrările de întreținere efectuate la o clădire pot fi justificate pe baza unei derogări privind politica culturală, independent de importanța culturală, istorică sau arhitecturală a acesteia. Astfel, nu se poate prezuma că întreținerea fiecărei clădiri are aceeași semnificație pentru patrimoniul cultural.

229. În al doilea rând, nu putem identifica nicio eroare de drept în constatarea Tribunalului potrivit căreia modalitățile de aplicare a reducerilor contribuțiilor sociale nu ar asigura urmărirea obiectivului de politică culturală.

230. Mai întâi, trebuie respins ca inadmisibil argumentul potrivit căruia în procedura în fața Tribunalului s-ar fi prezentat dovada că toate întreprinderile beneficiare suportă cheltuieli suplimentare pentru lucrările de întreținere. Astfel, în principiu, în cadrul unei proceduri de recurs limitate la aspecte de drept nu pot fi contestate aprecierile referitoare la situația de fapt făcute de Tribunal.

231. În continuare, contrar opiniei exprimate de Hotel Cipriani, pentru aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE nu este suficient ca reducerile contribuțiilor sociale să compenseze cheltuielile deosebite suportate de întreprinderile stabilite în Veneția și în Chioggia. Mai mult, această normă se poate aplica numai în condițiile în care se demonstrează existența unei legături între avantajul acordat sub forma reducerilor contribuțiilor sociale și contribuția la conservarea patrimoniului cultural, istoric sau arhitectural. Astfel cum a stabilit în mod corect Tribunalul, schema privind reducerile contribuțiilor sociale nu prevede astfel de condiții. Astfel, cheltuielile de întreținere a clădirilor cu semnificație culturală, istorică sau arhitecturală pot varia semnificativ în funcție de tipul și de numărul clădirilor respective. Astfel cum au reținut Comisia și Tribunalul, schema privind reducerile contribuțiilor sociale nu stabilește o legătură clară între aceste cheltuieli de întreținere și cuantumul reducerilor contribuțiilor sociale.

232. În al treilea rând, în concluzie, trebuie respinsă și critica referitoare la încălcarea principiului nediscriminării. Astfel cum a stabilit în mod corect Tribunalul, la punctele 326-328 din hotărârea atacată, aplicarea derogării privind politica culturală pentru Consorzio Venezia Nuova este întemeiată deoarece autoritățile italiene au furnizat Comisiei informații detaliate cu privire la acest consorțiu în cadrul procedurii administrative. Pe baza acestora Comisia a putut concluziona că respectivul consorțiu fusese însărcinat de statul italian să aplice măsuri de salvare a patrimoniului istoric, artistic și arhitectural al Veneției. Contrar opiniei exprimate de Comitato și de Hotel Cipriani, corectitudinea acestei concluzii nu este pusă la îndoială nici de o eventuală calificare eronată a consorțiului drept întreprindere municipală. Astfel, motivarea Tribunalului nu este întemeiată pe faptul că respectivul consorțiu constituie o

întreprindere municipală, ci pe faptul că acesta a fost însărcinat să aplice măsuri de salvare a patrimoniului istoric, artistic și arhitectural al Veneției.

233. În al patrulea rând, trebuie respinsă critica formulată de Hotel Cipriani conform căreia Comisia ar fi trebuit să îi adreseze o invitație să participe la procedură. Astfel, prin comunicarea publicată în Jurnalul Oficial la 18 februarie 1998, terții interesați au fost invitați să se exprime cu privire la schema de ajutoare contestată. Comisia nu are obligația să invite părți terțe la procedură prin alte mijloace decât această comunicare.

234. În concluzie, trebuie respinse integral criticile întemeiate pe o încălcare a articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE.

F — *Cu privire la aplicarea articolului 15 din Regulamentul nr. 659/1999*

235. Reclamanții susținuseră în fața Tribunalului că schema privind reducerile contribuțiilor sociale ar fi fost instituită în temeiul Legilor nr. 206/1995 și nr. 30/1997. În decizia atacată, Comisia nu ar fi recunoscut că termenul de prescripție de 10 ani de la instituirea schemei ar fi expirat și, în temeiul articolului 15 din Regulamentul nr. 659/1999, acesta ar fi fost considerat ajutor existent. Tribunalul a stabilit că articolul 15 din Regulamentul nr. 659/1999 nu a fost încălcat de către Comisie și a respins acest motiv. În prezent, recurenții contestă motivarea Tribunalului cuprinsă la punctele 357-367 din hotărârea atacată, pe care Tribunalul și-a întemeiat respingerea.

1. Motivarea hotărârii atacate

236. În hotărâre, Tribunalul a stabilit mai întâi că măsurile respective ar constitui un nou ajutor, întrucât Legea nr. 206/1995 ar fi instituit o nouă schemă aplicabilă pentru regiunea Veneția și Chioggia, iar Legea nr. 30/1997 ar fi prelungit astfel perioada de validitate a acesteia [103]. Acesta a precizat în continuare că schema instituită în temeiul acestor legi nu ar putea fi considerată o continuare a unei scheme deja existente. În primul rând, reducerile care ar fi fost prevăzute în temeiul Legilor nr. 590/1971 și nr. 463/1972 nu ar mai fi fost acordate începând cu 1 iulie 1973 [104]. În al doilea rând, Legea nr. 206/1995 ar fi instituit în mod expres o nouă schemă privind reducerea contribuțiilor sociale pentru Mezzogiorno. Aplicabilitatea acestei noi scheme ar fi fost extinsă în temeiul Legii nr. 30/1997 și asupra întreprinderilor din Veneția și din Chioggia. Și această extindere care poate fi

103 — Punctul 359 din hotărârea atacată.
104 — Punctul 360 din hotărârea atacată.

delimitată de schema prevăzută în temeiul Legii nr. 206/1995 ar reprezenta un nou ajutor [105]. În orice caz, termenul de prescripție de 10 ani pentru ajutoarele acordate între anii 1995 și 1997 nu ar fi expirat deoarece, în temeiul articolului 15 din Regulamentul nr. 659/1999, termenul ar fi început să curgă doar de la momentul la care ar fi fost acordat ajutorul ilegal [106]. În sfârșit, Tribunalul a subliniat că nici guvernul italian, nici alte părți implicate în proces nu ar fi contestat decizia Comisiei potrivit căreia ar fi fost vorba despre un ajutor nou [107].

2. Principalele argumente ale părților

237. *Hotel Cipriani* și *Coopservice* critică faptul că Tribunalul nu ar fi interpretat corect, respectiv că nu ar aplicat corect, noțiunea de ajutor existent în sensul articolului 15 alineatul (3) din Regulamentul nr. 659/1999. Astfel, Tribunalul nu ar fi examinat suficient aspectul privind momentul la care a fost instituită schema privind reducerile contribuțiilor sociale. În cazul Hotel Cipriani și Coopservice, schema s-ar fi instituit deja în temeiul Legii nr. 463/1972. În plus, în Veneția s-ar fi aplicat Legea specială nr. 171/1973, care ar fi prevăzut decizia de principiu cu privire la o reducere a contribuțiilor sociale. Cuantumul exact al acestei reduceri s-ar fi stabilit avându-se în vedere normele care ar fi fost aplicabile pentru Mezzogiorno. În orice caz, decizia de principiu din Legea specială nr. 171/1973 nu a fost abrogată niciodată.

238. Și *Comitato* atrage atenția asupra faptului că ar exista continuitate între Legea nr. 171/73 și Legile nr. 206/1995 și nr. 30/1997. Prin urmare, se ridică problema dacă Legile nr. 206/1995 și nr. 30/1997 ar fi modificat în esență schema deja existentă în temeiul Legii nr. 171/73. Situația nu ar fi fost astfel deoarece s-ar fi redus doar numărul și cuantumul avantajelor prevăzute.

239. *Comisia* consideră că aceste critici trebuie respinse.

240. Mai întâi, aceste critici ar fi inadmisibile în măsura în care acestea ar fi îndreptate împotriva deciziei atacate, iar nu împotriva hotărârii atacate. În măsura în care recurenții susțin că reducerea contribuțiilor sociale ar fi fost deja introdusă anterior, ar fi vorba în plus despre o constatare a faptelor care nu ar mai putea fi contestată în cadrul unui recurs. În plus, afirmația cu privire la continuitatea între Legea nr. 171/1973 și Legile nr. 206/1995 și nr. 30/1997 ar reprezenta o nouă expunere a faptelor.

241. În rest, criticile prezentate ar fi nefondate. În primul rând, Tribunalul ar fi constatat în mod corect că schema națională instituită

105 — Punctele 361-363 din hotărârea atacată.
106 — Punctul 364 și următorul din hotărârea atacată.
107 — Punctul 366 din hotărârea atacată.

în temeiul Legii nr. 206/1995 ar reprezenta un ajutor nou, deoarece legea ar fi modificat în esență schemele de ajutoare existente pentru regiunea Veneția și Chioggia. Astfel, Legea nr. 206/1995 ar fi introdus noi criterii de calcul, o limitare a reducerilor și o reducere a ratelor. În orice caz, Tribunalul ar fi susținut în mod corect că ar exista un ajutor nou, cel puțin în măsura în care domeniul de aplicare al unei scheme de ajutoare existente ar fi extins pentru a acoperi cazuri noi. În al doilea rând, nu ar exista o continuitate între Legea nr. 463/72 și Legile nr. 206/1995 și nr. 30/1997 deoarece, în temeiul Legii nr. 463/72, avantajele ar fi fost acordate doar până la 30 iunie 1973.

243. În orice caz, criticile sunt nefondate.

244. În măsura în care se face referire la continuitatea menționată între schema instituită în temeiul Legii nr. 463/1972 și cea instituită în temeiul Legilor nr. 206/1995 și nr. 30/1997, Tribunalul a exclus în mod corect existența unei continuități deoarece, în temeiul schemei instituite conform Legii nr. 463/1972, avantajele au fost acordate doar până la 30 iunie 1973.

3. Apreciere juridică

242. Critica este admisibilă. Este adevărat că sunt inadmisibile recursurile care nu sunt formulate împotriva hotărârii atacate, ci împotriva deciziei Comisiei atacate în primă instanță. Hotel Cipriani și Comitato critică însă în mod clar și motivarea hotărârii atacate în măsura în care Tribunalul a confirmat opinia susținută de Comisie în decizia atacată. În continuare, Hotel Cipriani și Comitato au susținut deja în procedura în fața Tribunalului că ar exista o continuitate între normele anterioare și Legile nr. 206/1995 și nr. 30/1997. Prin urmare, această critică nu este inadmisibilă pentru motivul că reprezintă o afirmație nouă.

245. Nu este convingătoare nici critica întemeiată pe existența unei continuități între schema instituită în temeiul Legii nr. 171/1973 și cea instituită în temeiul Legilor nr. 206/1995 și nr. 30/1997. În acest context, este necesar să se amintească în primul rând că decizia Comisiei poate fi adoptată pe baza informațiilor care i-au fost furnizate acesteia în cadrul procedurii administrative de către statul membru și de către terții interesați. Astfel cum a reținut Tribunalul, din informațiile furnizate Comisiei a rezultat în primul rând că prin Decretul ministerial din 5 august 1994 fusese stabilită o nouă schemă privind reducerea contribuțiilor sociale în Mezzogiorno. În al doilea rând, din Legea nr. 206/1995 a rezultat că această schemă nouă fusese extinsă asupra întreprinderilor din Veneția și Chioggia. Tribunalul a constatat în mod corect că, pe baza acestor informații, Comisia a trebuit să prezume că atât Decretul ministerial din 5 august 1994, cât și Legea nr. 206/1995 au instituit o schemă nouă. Situația ar fi putut fi diferită dacă, pe parcursul procedurii administrative, Comisia ar fi fost atenționată cu privire la existența continuității între această extindere și o

schemă existentă. Tribunalul a stabilit însă că nici guvernul italian, nici altă parte implicată în proces nu a semnalat existența continuității, deși în comunicarea privind inițierea procedurii oficiale de investigare Comisia stabilise în mod expres că a considerat că există o schemă nouă. În această privință, constatarea Tribunalului potrivit căreia Comisia a considerat în mod corect că există un ajutor nou nu este afectată de o eroare de drept. În concluzie, trebuie respinse ca nefondate criticile formulate de Hotel Cipriani și de Comitato.

G — *Cu privire la aplicarea articolului 14 din Regulamentul nr. 659/1999*

1. Motivarea hotărârii atacate

246. Reclamanții susținuseră în procedura în fața Tribunalului că ar fi existat o încălcare a articolului 14 din Regulamentul nr. 659/1999 din partea Comisiei. La punctele 385-399 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins existența unei încălcări. Hotel Cipriani și Comitato contestă această parte din motivarea hotărârii atacate. În cuprinsul acestor puncte, Tribunalul a subliniat mai întâi că, în principiu, Comisia are obligația, în temeiul articolului 14 din Regulamentul nr. 659/1999 și în conformitate cu jurisprudența, să dispună de asemenea recuperarea ajutorului în cazul în care se constată incompatibilitatea unui ajutor cu piața comună [108]. În prezentul caz, ordinul de recuperare nu ar încălca un principiu general de drept comunitar. Tribunalul a precizat în special că și în cazul în care cea mai mare parte a întreprinderilor beneficiare și-ar fi exercitat activitatea la nivel local, ceea ce nu a fost demonstrat, acest fapt nu ar avea drept rezultat excluderea *a priori* a oricărui efect al reducerilor contribuțiilor sociale în cauză asupra schimburilor comerciale și a concurenței [109].

2. Principalele argumente ale părților

247. *Hotel Cipriani, Coopservice* și *Comitato* consideră că Tribunalul ar fi trebuit să admită existența unei încălcări a principiilor generale de drept comunitar. Chiar și Comisia ar admite că nu toate reducerile contribuțiilor sociale ar reprezenta ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. De aceea nu ar fi proporționată recuperarea tuturor reducerilor contribuțiilor sociale și astfel s-ar încălca principiul protecției încrederii legitime a beneficiarilor.

108 — Punctele 385-389 din hotărârea atacată.
109 — Punctul 390 din hotărârea atacată.

248. *Comisia* solicită respingerea acestor critici ca nefondate. Aceasta nu ar avea obligația să prezinte motive speciale pentru recuperare, întrucât aceasta ar fi consecința normală a constatării incompatibilității unui ajutor cu piața comună. De asemenea, nu ar exista o încălcare nici a principiului proporționalității, nici a principiului egalității de tratament.

3. Apreciere juridică

249. Trebuie respinsă ca nefondată critica privind încălcarea articolului 14 din Regulamentul nr. 659/1999, efectuând o înlocuire a motivării hotărârii atacate. Contrar opiniei exprimate de Hotel Cipriani, de Comitato și de Tribunal, Comisia nu a dispus, la articolul 5 din decizia atacată, recuperarea tuturor reducerilor contribuțiilor sociale acordate. Dimpotrivă, astfel cum s-a prezentat anterior, Comisia a dispus recuperarea contribuțiilor numai în măsura în care acestea îndeplinesc condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE și nu sunt compatibile cu piața comună în conformitate cu articolul 1 alineatul (2), precum și cu articolul 2 din decizia atacată. Prin urmare, este inoperantă critica potrivit căreia ar fi disproporționat să se dispună recuperarea reducerilor contribuțiilor sociale, deși nu s-a stabilit în mod clar dacă acestea îndeplineau condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE.

VII — Rezumat

250. În rezumat, trebuie să se rețină următoarele:

251. Tribunalul a săvârșit o eroare de drept întrucât nu a examinat în ce măsură Comitato a invocat și în cauza anterioară T-231/00 motivele pe care se întemeiază în cauza T-277/00 și a respins astfel ca inadmisibilă, săvârșind o eroare de drept, acțiunea introdusă de Comitato în cauza T-277/00 din cauza litispendenței, în măsura în care ar fi existat motive identice. În această privință, recursul incident al Comisiei este fondat, iar hotărârea atacată trebuie anulată. În rest, recursul incident al Comisiei trebuie respins.

252. În conformitate cu articolul 61 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție, în urma anulării deciziei Tribunalului, Curtea poate să soluționeze ea însăși în mod definitiv litigiul, atunci când acesta este în stare de judecată. În consecință, trebuie examinat în ce măsură Comitato s-a întemeiat, în cererea formulată de acesta în cauza T-231/00, pe motive în esență identice cu cele pe care s-a întemeiat în cererea prezentată în cauza T-277/00. În această privință, este important doar dacă motivele acțiunii sunt în esență identice [110], situație care se poate regăsi și atunci când argumentele invocate în susținerea motivelor acțiunii nu sunt complet identice în fiecare caz. Din compararea motivelor ațiunii prezentate în cauzele T-231/00 și T-277/00 rezultă că motivele acțiunii prin intermediul cărora Comitato invocă, în cauza T-277/00, încălcarea și aplicarea greșită a articolului 87 alineatul (1) CE (punctul 2 din cerere) și încălcarea articolului 87 alineatul (3)

110 — Hotărârea Diezler și alții/CES (citată la nota de subsol 24, punctul 16) și Hotărârea Franța/Parlamentul European (citată la nota de subsol 25, punctele 9-11).

litera (c) CE (punctul 3 din cerere) sunt în esență identice cu motivele acțiunii pe care Comitato le-a invocat deja în cererea sa anterioară formulată în cauza T-231/00. În consecință, cererea introdusă de Comitato trebuie respinsă ca inadmisibilă pentru motive de litispendență.

253. În temeiul considerațiilor anterioare, motivele de recurs prin intermediul cărora Comitato invocă încălcarea articolului 87 alineatul (1) CE și a articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE trebuie respinse ca nepertinente. Celelalte motive de recurs trebuie respinse pentru considerentele menționate la punctul VI din prezentele concluzii.

254. Recursurile formulate de Hotel Cipriani și de Italgas trebuie respinse pentru motivele menționate la punctul VI din prezentele concluzii.

VIII — Concluzie

255. Având în vedere considerațiile anterioare, propunem Curții să se pronunțe după cum urmează:

„1) Anulează Hotărârea Tribunalului Uniunii Europene din 28 noiembrie 2008, pronunțată în cauzele T-254/00, T-270/00 și T-277/00, Hotel Cipriani/Comisia și alții, în măsura în care cererea formulată de Comitato «Venezia vuole vivere» în cauza T-277/00 a fost declarată admisibilă și cu privire la motivele acțiunii privind interpretarea și aplicarea greșită a articolului 87 alineatul (1) CE și interpretarea și aplicarea greșită a articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE. În ceea ce privește aceste motive ale acțiunii, cererea formulată de Comitato «Venezia vuole vivere» în cauza T-277/00 trebuie respinsă ca inadmisibilă pentru motive de litispendență.

2) În rest, respinge recursurile."